

‘Kansen bieden voor Re-integratie: In de praktijk’

Handreiking Bestuurlijk Akkoord

Re-integratie van (ex-)gedetineerde burgers

Inhoud

1. Inleiding en leeswijzer	4
2. Kaders	6
2.1 Doelgroep	6
2.2 Levensloopbenadering en de basisvoorwaarden	6
2.3 Gegevensdeling en privacybescherming	7
3. Basisvoorwaarden, sociaal netwerk en slachtofferbewust en herstelgericht werken	9
3.1 Identiteitsbewijs	9
3.2 Onderdak	10
3.3 Werk en inkomen	11
3.3.1 Werk	11
3.3.2 Inkomen	12
3.4 Schulden	13
3.5 Zorg	13
3.5.1 Zorgverzekering	13
3.5.2 Zorg	14
3.6 Sociaal netwerk en slachtofferbewust en herstelgericht werken	14
3.6.1 Sociaal netwerk	14
3.6.2 Slachtofferbewust en herstelgericht werken	15
4. Werkproces	16
4.3 Rol Reclassering	19
4.4 Rol Gemeenten	21
4.5 Rol Zorg- en Veiligheidshuizen	22
Bijlage I Overige kaders en achtergronden	23
A. Bijdrageregeling voor begeleiding van (ex-)gedetineerde burgers	23
B. Forensische zorg na detentie in een voorwaardelijk kader	23
C. BIJ-melding	23
Bijlage II Relevante wet- en regelgeving	25
Wet- en regelgeving identiteitsbewijs	25
Wet- en regelgeving onderdak	25
Wet- en regelgeving werk & inkomen	26
Wet- en regelgeving schulden	28
Wet- en regelgeving Zorg	29
Wet- en regelgeving sociaal netwerk	31
Bijlage III Begrippen en netwerkpartners	33
Bijlage IV Lijst van afkortingen	40

1. Inleiding en leeswijzer

Maatschappelijke opdracht: bestuurlijk akkoord en handreiking

Hoe zorg je ervoor dat personen die een gevangenisstraf moeten uitzitten zo goed mogelijk terugkeren in de samenleving? Deze handreiking geeft daarvoor handvatten aan medewerkers van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), de reclassering en de gemeenten. Zij spelen samen een sleutelrol in het re-integratieproces. Samen willen zij voorkomen dat (ex-)gedetineerde burgers na detentie in herhaling vallen door hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de terugkeer naar de samenleving. Deze maatschappelijke opgave hebben zij op 1 juli 2019 vastgelegd in het bestuurlijk akkoord 'Kansen bieden voor re-integratie'.

Kern van het bestuurlijk akkoord is dat bij aanvang van de detentie DJI, de gemeente, de gedetineerde en waar nodig de reclassering vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid samen werken aan het detentie- en re-integratietraject. Hoe zit het met werk na detentie? Heeft de gedetineerde onderdak? Heeft hij schulden, is bepaalde zorg nodig? Heeft hij wel een zorgverzekering en een identiteitsbewijs? En heeft hij een positief ondersteunend sociaal netwerk? Als deze zaken na detentie niet op orde zijn neemt de kans op recidive toe. Daarom bieden zij op deze leefgebieden ondersteuning.

Het bestuurlijk akkoord komt voort uit de kabinetsvisie op effectieve gevangenisstraffen 'Recht doen, kansen bieden'. De organisaties hebben de ambitie om gezamenlijk bij te dragen aan een veilige samenleving door (ex)gedetineerden de mogelijkheid te bieden een maatschappelijk aanvaardbaar bestaan op te bouwen. Het is niet vrijblijvend: het gevangeniswezen, de reclassering en de gemeenten mogen elkaar houden aan de gemaakte afspraken.

Gemeenten en DJI spannen zich, conform het bestuurlijk akkoord, in voor alle gedetineerden. De reclassering richt zich op gedetineerden waarvoor zij een wettelijke taak heeft. Sinds 2022 zijn de taken van de reclassering bij de voorbereiding op de re-integratie verder uitgebreid (zie paragraaf 4.3).

Re-integratie is maatwerk

Bijna 25.000 keer per jaar keren gedetineerden terug naar een gemeente. Niet al die gedetineerden hebben ondersteuning nodig. Sommige zijn zelfredzaam genoeg. Re-integratie is dus maatwerk. De lokale en regionale samenwerking is dus ook maatwerk. Bij sommige gedetineerden is die intensief (samen aan tafel, persoonlijk contact), bij anderen volstaat overleg via beeldbellen, e-mail of telefoon. Ketenpartners maken daarover samen afspraken.

Re-integratie start bij dag 1 van detentie in de vorm van de integrale intake. Daar wordt al een beeld gevormd van wat nodig is aan inzet op de basisvoorwaarden. Ook andere organisaties naast gemeente en reclassering kunnen worden betrokken, zoals woningcorporaties, zorginstellingen en maatschappelijke en vrijwilligersorganisaties. De samenwerking wordt lokaal of regionaal vormgegeven en afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van de betreffende gemeente en reclasseringsorganisatie.

In sommige gevallen kan bij zelfmelders *al vóór de detentiefase* bepaald worden hoe het detentietraject eruit moet zien en hoe de gedetineerde wordt voorbereid op terugkeer. Daartoe kunnen de gemeente en de reclassering met de zelfmelder alvast een plan opstellen. Tijdens detentie kunnen ze daarop met de PI verder bouwen. Deze werkwijze past bij de levensloopbenadering die er vanuit gaat dat de detentieperiode geen onderbreking maar een onderdeel is van de levensloop en dat eerder gestarte (zorg)trajecten daarom zoveel mogelijk moeten doorlopen.

Op de site van de VNG staat veel praktische informatie over de re-integratie van gedetineerde. Deze handreiking bijvoorbeeld, maar ook de handreiking over gegevensdeling tussen DJI, de reclassering en de gemeenten. Je vindt er ook goede voorbeelden van lokale samenwerking rond re-integratie ([Re-integratie ex-gedetineerden | VNG](#)).

Landelijke ondersteuningsstructuur

Gemeenten konden voor advies en ondersteuning bij de re-integratietaak tot en met najaar 2021 een beroep doen op VLOT, het Verbindend landelijk ondersteuningsteam¹. VLOT was een initiatief van de ministeries van VWS, BZK en JenV. Voor advies en ondersteuning bij hun re-integratietaak kunnen gemeenten vanaf 2022 een beroep doen op adviseurs die nu werkzaam zijn voor het Platform Sociaal Domein. Dit is een digitaal kennis- en discussieplatform van, voor en door gemeentelijke transitie-, project- en programmamanagers van de drie decentralisaties.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de kaders voor de re-integratie: de doelgroep, de levensloopbenadering, de gegevensdeling en privacybescherming.

Hoofdstuk 3 is gewijd aan de vijf basisvoorwaarden, het sociaal netwerk en slachtofferbewust en herstelgericht werken.

Hoofdstuk 4 behandelt de verschillende wijzen van instroom in detentie en de taken en verantwoordelijkheden van de drie partijen daarbij.

In de bijlagen volgt informatie over de bijdrageregeling voor begeleiding van (ex-) gedetineerde burgers, forensische zorg in een voorwaardelijk kader en de BIJ-regeling (BIJLAGE I). Aan bod komen ook relevante wetgeving (BIJLAGE II), een lijst van gebruikte begrippen en netwerkpartners (BIJLAGE III). In BIJLAGE IV volgt een lijst van gebruikte afkortingen en ten slotte in BIJLAGE V enkele infographics.

Nota Bene

Deze handreiking is per 1 april 2022 geactualiseerd. De Directie Sanctie- en Slachtofferbeleid van het ministerie van Justitie en Veiligheid is daarvoor verantwoordelijk (contactpersonen: m.m.padmos@minjenv.nl en e.dirkse@minjenv.nl).

In deze handreiking wordt met het woord *gedetineerden* bedoeld op gedetineerde burgers in de penitentiaire inrichtingen en personen die in het kader van een maatregel in een inrichting voor ISD of TBS geplaatst zijn, ongeacht hun gender. De term reclassering staat voor de drie reclasseringsorganisaties, kortweg de 3RO: Reclassering Nederland (RN), Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) en Stichting Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering.

¹ www.vng.nl

2. Kaders

In dit hoofdstuk beschrijven wij enkele kaders van de handreiking:

1. de doelgroep waarop de handreiking van toepassing is;
2. de levensloopbenadering en de basisvoorwaarden;
3. de gegevensdeling en privacybescherming.

2.1 Doelgroep

Het bestuurlijk akkoord – en dus ook deze handreiking – heeft betrekking op volwassen gedetineerden (18 jaar en ouder), in de zin van de Penitentiaire beginselenwet (Pbw), met een geldige verblijfsstatus die na verblijf in een penitentiaire inrichting (PI) in Nederland terugkeren naar een Nederlandse gemeente. Een deel van de terugkerende gedetineerden staat onder toezicht van de reclassering.

Het akkoord betreft dus ook gedetineerden:

- met een korte vrijheidsstraf en arrestanten;
- * met een ISD-maatregel (Inrichting stelselmatige daders);
- die niet in een PI maar in een zorginstelling verblijven (art. 15.5 en 43.4 Pbw);
- die veroordeeld zijn voor een terroristisch misdrijf;
- die bij hun terugkeer nog steeds een gevaar vormen voor de openbare orde en veiligheid;
- die tijdens detentie geen hulp accepteren (de zogenaamde ‘niet-willers’);
- die na hun detentie niet naar hun oorspronkelijke gemeente kunnen, willen of mogen terugkeren.

Het bestuurlijk akkoord heeft geen betrekking op minderjarigen van wie de vrijheid is ontnomen of op jongvolwassenen die volgens het adolescentenstrafrecht tot jeugddetentie zijn veroordeeld. De samenwerking tussen partijen bij de re-integratie van deze twee groepen is reeds beschreven in de ‘Handreiking ten behoeve van de invulling van werkafspraken van justitiële organisaties en gemeenten’² (juni 2018).

2.2 Levensloopbenadering en de basisvoorwaarden

Detentie is een fase in het leven van de gedetineerde burger; interventies tijdens detentie die gericht zijn op re-integratie sluiten daarom zoveel mogelijk aan op de (zorg)activiteiten en dienstverlening voor en na detentie. Dat betekent zoveel mogelijk continuering van reeds in gang gezette trajecten voor, tijdens en na detentie. Partijen stemmen - indien nodig – doorlopend af over het verloop van het traject, de verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en de regie op het re-integratietraject.

Het op orde hebben van vijf basisvoorwaarden vergroot de succeskans van re-integratie en verkleint de kans op recidive. Deze basisvoorwaarden zijn:

1. een geldig identiteitsbewijs (identiteitskaart of paspoort);
2. onderdak na ontslag uit detentie;
3. inkomen uit werk of een (tijdelijke) uitkering om na ontslag uit detentie in het eerste levensonderhoud te kunnen voorzien en - indien arbeid niet beschikbaar dan wel mogelijk is - een vorm van dagbesteding;
4. inzicht in en aanpak van schuldenproblematiek;

² https://www.werkhoezithet.nl/doc/kennisbank/handreiking_nazorg_gedetineerden.pdf

5. het vaststellen van zorgbehoeften en (indien van toepassing) het zorgen voor een passende indicatie en het realiseren van (continuïteit van) zorg. Hiervoor is een zorgverzekering noodzakelijk.

Naast deze vijf basisvoorwaarden wordt ingezet op een andere belangrijke beschermende factor: het opbouwen en/of verstevigen van een ondersteunend, positief sociaal netwerk. Uit diverse onderzoeken blijkt dat zo'n netwerk een belangrijke bijdrage levert aan het terugdringen van recidive en duurzame re-integratie. De basisvoorwaarden werken we verder uit in hoofdstuk 3.

Het gevangeniswezen, de reclassering en de gemeenten ondersteunen de gedetineerde bij het op orde krijgen van deze vijf basisvoorwaarden en het sociale netwerk. Dit gebeurt op een herstelgerichte wijze: bij het maken van afspraken over het detentieverloop en het re-integratietraject houden de gedetineerde en de drie partijen rekening met het belang van slachtoffers en nabestaanden.

2.3 Gegevensdeling en privacybescherming

De Justitiële Informatiedienst (JustID) doet via het systeem Injus (Informatieportaal Justitiabelen) aan de daartoe geautoriseerde gemeenten een melding van de begin- en einddatum van iedere strafrechtelijke insluiting en de inrichting waar de burger verblijft. Deze melding stelt de gemeente in staat om met haar gedetineerde burgers in contact te treden en ondersteuning te bieden.

De wettelijke grondslag voor deze melding is artikel 51c van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg). Gemeenten die de meldingen willen ontvangen en willen worden aangesloten op Injus, moeten akkoord gaan met de aansluitvoorwaarden van JustID. Een eis voor het kunnen ontvangen van deze meldingen is dat gemeenten een actief re-integratiebeleid voeren.

De PI waar de gedetineerde burger verblijft, zendt binnen vier weken na aanvang van detentie een informatieblad aan de gemeente. Op het informatieblad kan de gedetineerde ook om ondersteuning vragen bij zorg voor thuiswonende kinderen of andere zorgbehoevenden. Het informatieblad bevat een beperkt aantal toegespitste gegevens over de vijf basisvoorwaarden. Het zijn de minimale gegevens die de gemeente nodig heeft om keuzes te maken over het aanbieden van ondersteuning. Ook het verstrekken van het informatieblad doet DJI via Injus. Na ontvangst kan de gemeente voor het bespreken van de hulpvraag contact opnemen met de gedetineerde en/of DJI en de reclassering.

Artikel 18a van de Penitentiaire beginselenwet (Pbw) bevat de grondslag voor de verwerking van persoonsgegevens door de PI, de reclassering en gemeente ten behoeve van de totstandkoming, aanpassing en uitvoering van het D&R-plan van de gedetineerde. Deze grondslag vloeit voort uit de Wet straffen en beschermen. Deze wettelijke grondslag is nader uitgewerkt in artikel 20d van de Penitentiaire maatregel en is sinds 1 juli 2021 van kracht. Dit besluit geeft weer welke gegevens met betrekking tot de basisvoorwaarden kunnen worden verwerkt en (onderling) verstrekt. Uitgangspunt daarbij is dat de verwerking beperkt blijft tot de voor die partijen strik noodzakelijke informatie om de taken op het gebied van re-integratie uit te kunnen voeren. Welke gegevens tussen DJI, de reclassering en de gemeenten mogen worden uitgewisseld en op welke wijze, is beschreven in de handreiking gegevensdeling re-integratie gedetineerden. Deze vind je op de site van de VNG. [Re-integratie ex-gedetineerden | VNG](https://www.vng.nl/rubrieken/onderwerpen/re-integratie-ex-gedetineerden) (www.vng.nl/rubrieken/onderwerpen/re-integratie-ex-gedetineerden)

3. Basisvoorwaarden, sociaal netwerk en slachtofferbewust en herstelgericht werken

De PI, reclassering en de gemeenten werken samen bij het ondersteunen van de gedetineerde burger bij het op orde krijgen van de basisvoorwaarden, het sociaal netwerk en eventueel herstelgericht werken. Zij houden daarbij rekening met het eigen vermogen van de gedetineerde (bijvoorbeeld een licht verstandelijke beperking of psychische problematiek).

De gedetineerde zelf is primair verantwoordelijk voor de eigen re-integratie. Gedetineerden kunnen werken aan hun re-integratie door gebruik te maken van de faciliteiten in het Re-integratiecentrum (RIC) in elke PI.

Voor een overzicht van relevante wetgeving voor dit hoofdstuk zie bijlage II.

3.1 Identiteitsbewijs

1) Alle (gedetineerde) burgers dienen een geldig identiteitsbewijs (ID-bewijs) te hebben. Dit betreft een (Nederlandse) identiteitskaart, een paspoort of een Nederlands vreemdelingendocument. Als zij daar niet over beschikken moeten zij dit (al dan niet met hulp) aanvragen bij de gemeente van inschrijving in de Basis Registratie Personen (BRP). Uitgangspunt is dat de gedetineerde zelf de kosten draagt van een nieuw ID-bewijs.

2) De PI stelt bij aanvang van detentie vast of de gedetineerde een geldig ID-bewijs heeft. Als dat ontbreekt informeert de casemanager van de PI de gemeente van herkomst over een eventuele hulpvraag m.b.t. de aanvraag van een ID-bewijs³ en ondersteunt hij de gedetineerde bij de aanvraag van een ID-bewijs. Het is belangrijk de aanvraag zo vroeg mogelijk tijdens detentie te doen.

3) Gemeenten spannen zich in om de gedetineerde vóór het verlaten van de PI een geldig ID-bewijs te verstrekken. Indien nodig geeft de PI toegang aan de gemeenteambtenaar die het ID-bewijs moet verstrekken.

Belangrijke mijlpaal: in 2023 nieuwe procedure ID bewijzen

Te veel gedetineerden verlaten de PI zonder geldig ID-bewijs. Het hebben van een ID-bewijs is vereist bij de aanvraag van een uitkering, bij de ondertekening van een huurcontract en bij indiensttreding bij een werkgever en dus voorwaarde voor een succesvolle re-integratie. Bovendien moet iedere burger zich kunnen identificeren. Gemeenten, DJI en reclassering spraken bestuurlijk af om dit structureel te regelen. Eind 2020 hebben het ministerie van Justitie en Veiligheid en de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG/BZK) besloten dit probleem samen aan te pakken en een nieuwe werkprocedure voor de afgifte van identiteitskaarten te introduceren. Deze houdt in dat de (burgemeester van de) gemeente waarin de PI staat, bevoegd wordt identiteitskaarten te verstrekken aan alle gedetineerden in een in die gemeente gevestigde PI, dus ongeacht de gemeente waar de gedetineerde is ingeschreven. De nieuwe werkprocedure zal vanwege het benodigde wetgevingstraject pas medio 2023 worden ingevoerd. De RvIG heeft een project opgezet om de wetwijziging bij de gemeenten te implementeren.

³ Dit geldt ook in gevallen van plaatsing in forensische zorg in een andere gemeente.

3.2 Onderdak

- 1) In principe keert de gedetineerde terug naar de gemeente van herkomst. Indien de gedetineerde zich in een andere gemeente wil vestigen, neemt de gemeente van herkomst contact op met de gemeente van hervestiging.
- 2) De PI gaat bij aanvang detentie met de gedetineerde na of er onderdak is, of het onderdak tijdens de detentieperiode behouden kan blijven en of er een hulpvraag is. De PI informeert de verantwoordelijke gemeente over een eventuele hulpvraag m.b.t. onderdak en/of huisvesting. Bij beschermd wonen zet de gemeente de gedetineerde zo snel mogelijk op de wachtlijst.
- 3) Indien de gedetineerde beschikt over huisvesting, wordt met de gedetineerde besproken wat de (financiële) mogelijkheden én consequenties zijn van het behouden van deze huisvesting.
- 4) Gemeenten zorgen zo veel mogelijk voor continuïteit van bestaande huisvesting / onderdak bij kortdurende detentie. Zo kan een onnodig dure uitzettingsprocedure, verlies van huisraad (inboedel) en dakloosheid worden voorkomen. De gemeente stimuleert dat eventuele huidige woonruimte na detentie voor de gedetineerde beschikbaar kan blijven. Bijvoorbeeld door afspraken over doorbetaling van de huur te maken, of samen met de verhuurder (zoals de woningcorporatie) tijdelijke onderhuur van de woonruimte aan een andere spoedzoeker op de woningmarkt toe te staan. Waar afspraken worden gemaakt tussen meerdere partijen voor het regelen van woonruimte, worden deze afspraken schriftelijk vastgelegd en gecommuniceerd.
- 5) Als er geen sprake is van huisvesting schrijft de gedetineerde zich zo snel mogelijk in als woningzoekende. Het inschrijven gaat o.a. via de woonruimteverdeelsystemen van woningcorporaties.
- 6) Gemeenten ondersteunen de gedetineerde bij het vinden van passend onderdak en spannen zich in (in samenwerking met zorgaanbieders en woningbouwcorporaties) om tijdig passende huisvesting te vinden.
- 7) Gemeenten nemen de huisvestingsbehoefte van ex-gedetineerden mee in hun woon(zorg)visie en vertalen deze naar passende prestatieafspraken met woningcorporaties en verhuurdersorganisaties.
- 8) Wanneer gedetineerden onderdak kunnen vinden in hun eigen netwerk, passen gemeenten waar mogelijk maatwerk toe bij de kostendelersnorm.
- 9) Gemeenten zijn verantwoordelijk voor inschrijving in de BRP (zo nodig middels een briefadres, zie onder 11).
- 10) Als een gedetineerde tijdens detentie wordt ingeschreven in de gemeente waar de PI gevestigd is, zorgt de gemeente waar de betrokkene stond ingeschreven c.q. ingeschreven moet worden, ervoor dat deze zich na einde detentie kan inschrijven in de BRP en indien nodig een aanvraag om bijstand kan indienen. Dat kan de gemeente van herkomst zijn of een andere gemeente.
- 11) Het ambtshalve registreren van een persoon op een briefadres:
Als iemand in een gemeente verblijft maar geen vast woonadres heeft, dan is het mogelijk om een zogenoemd briefadres te krijgen. Vanaf 1 januari 2022 is een gemeente wettelijk verplicht om iemand

zonder vast woonadres in te schrijven op een briefadres. Als er geen briefadresgever beschikbaar is moet de gemeente zelf als briefadresgever optreden. Dat kan bijvoorbeeld het adres van het gemeentehuis zijn. Iedereen die rechtmatig in Nederland woont, moet ingeschreven zijn in de BRP, op een woonadres maar bij gebreke daarvan op een briefadres. Voor het aanvragen van een briefadres bij een gemeente is een geldige reden nodig. Dat kan onder meer in de volgende situaties:

- Je hebt geen woonadres volgens de Wet BRP (artikel 2.23 Wet BRP).
- **Je verblijft in een penitentiaire instelling (gevangenis) (artikel 2.40 Wet BRP).**
- Je verblijft in een psychiatrische instelling (artikel 2.40 Wet BRP).
- Je verblijft in een instelling voor kindbescherming, opvang of beschermd wonen (artikel 2.40 Wet BRP).
- Het opnemen van een woonadres is om veiligheidsredenen niet wenselijk (artikel 2.41 Wet BRP).

De gemeente stelt vast of iemand in aanmerking komt voor een briefadres. De gemeente waar een briefadres wordt aangevraagd hoeft niet de gemeente te zijn waar iemand op dat moment verblijft. Toestemming voor het houden van het briefadres is altijd nodig van degene bij wie het briefadres wordt gehouden. Deze persoon is verantwoordelijk voor het overhandigen van post.

3.3 Werk en inkomen

3.3.1 Werk

1) Tijdens de integrale intake brengt de PI – met input van de gemeente en de reclassering – de arbeidssituatie van de gedetineerde vóór detentie in kaart (inclusief lopende activerings- of re-integratietrajecten). De PI informeert de gemeente van herkomst over een eventuele hulpvraag m.b.t. werk en inkomen. De gedetineerde gaat zo nodig (eventueel met hulp van de casemanager) tijdens en na detentie actief op zoek naar (betaalde) arbeid of dagbesteding.

In het Re-integratiecentrum van de PI (RIC) kan iedere gedetineerde gebruik maken van de faciliteiten om zich in te schrijven als werkzoekende en op vacatures reageren waarbij zo nodig ondersteuning wordt geboden. Dit geldt ook voor scholings- en onderwijsmogelijkheden of vormen van dagbesteding.

De PI zorgt voor maximale faciliteiten en stimuleert de gedetineerde bij de toeleiding naar passend werk tijdens zowel de extramurale fase als ook na het einde van de detentie. Indien nodig kunnen cursussen, opleidingen en trainingen worden gevolgd.

Bij In-Made werken de gedetineerden in de PI in een regulier erkend productiebedrijf, leren ze werknemersvaardigheden en kunnen ze diploma's en certificaten behalen. Gedetineerden zonder startkwalificatie kunnen zich opgeven voor deelname aan de In-Made Praktijkschool, waar zij in de erkende leerbedrijven van In-Made een S-BB erkende praktijkverklaring (of onderdelen daarvan) kunnen behalen of (onderdelen van) een MBO2 diploma.

Ex-Made is de methode en aanpak binnen het Gevangeniswezen die gedetineerden voorbereidt en bemiddelt naar werk buiten de muren ten behoeve van (re-integratie)verlof voor extramurale arbeid, PP en uiteraard werk na einde van detentie. Er wordt zowel vanuit In-Made (erkende productiebedrijven) als vanuit de afdeling D&R bijgedragen aan het arbeidsfit maken en toeleiden naar werk.

De gemeente en het UWV kunnen bijdragen aan het succes door de afronding van het leertraject na detentie te faciliteren (indien het niet tijdens detentie kon worden voltooid) en het (verder) op orde brengen van de basisvoorwaarden.

2) Bij kortverblijvende gedetineerden worden waar mogelijk beroepsgerichte trajecten gestart die door de gedetineerden buiten de inrichting kunnen worden voortgezet. Het is ook mogelijk om lopende (onderwijs)trajecten die voor de detentieperiode zijn gestart voor te zetten. Daarnaast wordt kortgedetineerden de mogelijkheid geboden zich in te schrijven als werkzoekende, sollicitatietraining te volgen en naar vacatures te zoeken.

3) PI, gemeente en reclassering zoeken samenwerking met het bedrijfsleven en non-profit instellingen om de kans op aansluiting op de arbeidsmarkt tijdens en na detentie te vergroten. Onder het bedrijfsleven vallen onder andere opdrachtgevers van penitentiaire productiebedrijven (In-Made), bedrijven waarmee gemeenten en DJI mantelcontracten hebben afgesloten, bedrijven in de directe omgeving van de PI en branches met een grote vraag naar praktisch geschoold werk, waar doorgaans geen VOG (Verklaring Omtrent Gedrag) voor is vereist (voeding, schoonmaak, bouw, horeca, metaal, productie, warehousing, recycling, etc.). Opgemerkt dient hierbij te worden dat het in sommige gevallen wel mogelijk is een VOG te krijgen, daar waar geen relatie bestaat tussen delict en werksoort. Ook werkt DJI samen met sportverenigingen die via hun businessclubs gedetineerden bemiddelen naar werk (Werk via Sport).

4) Gemeenten beschikken over middelen die ingezet kunnen worden voor de arbeidstoeleiding in het kader van de Participatiewet. Gemeenten kunnen deze middelen inzetten voor re-integratietrajecten van gedetineerden. Daarmee kan een beroep op de bijstand worden vermeden, waarmee gemeenten besparen op hun uitkeringslasten.

□

3.3.2 Inkomen

1) De PI, de reclassering en de gemeente verzamelen informatie over de wijze van inkomstenvergarig vóór detentie. Wanneer de gedetineerde voor detentie inkomen had uit arbeid, kan de gedetineerde onderzoeken of terugkeer bij deze werkgever mogelijk is.

2) De gedetineerde met een uitkering moet deze tijdig stop (laten) zetten en tijdig een aanvraag voor een nieuwe uitkering na detentie indienen.

3) Indien de gedetineerde na detentie werkloos blijft of dreigt te raken en een (hernieuwd) beroep op een bijstandsuitkering op grond van de Participatiewet moet doen, moet de gedetineerde een aanvraag tot een uitkering indienen. De gemeente spant zich ervoor in om bij ontslag uit de PI – zo nodig – een uitkering te verlenen.

Zolang het recht op uitkering niet is vastgesteld, wordt bepaald of een voorschot bij vrijlating verstrekt kan worden.

Tip:

In december 2021 heeft DIVOSA voor gemeenten een handreiking Maatwerk Participatiewet bij verblijf en uitstroom instellingen gepubliceerd. Het eerste hoofdstuk van de handreiking gaat over maatwerk tijdens en na detentie.⁴

⁴ (<https://www.divosa.nl/handreiking-maatwerk-participatiewet-bij-verblijf-en-uitstroom-uit-instellingen>)

TIP: Wil je dat een jongere tot 27 jaar direct na detentie in aanmerking komt voor uitkering? Laat de jongere zich 4 weken voor einde detentie melden bij het UWV en biedt gelegenheid/steun tot solliciteren.

De Participatiewet (artikel 41, vierde lid) kent een 'vier weken zoektermijntijd' voor jongeren tot 27 jaar oud. Zij moeten eerst vier weken zelf zoeken naar werk of scholing voordat zij in aanmerking kunnen komen voor een bijstandsuitkering of re-integratie ondersteuning. Het is aan te raden om de laatste vier weken van verblijf in een inrichting of in detentie samen te laten vallen met de zoektermijn van vier weken zoals bedoeld in de Participatiewet. Als de jongere aan de zoekverplichtingen heeft voldaan, maar geen werk of scholing heeft gevonden, kan per datum einde detentie een aanvraag om bijstand worden ingediend. De bijstand kan in deze gevallen ook per die datum worden toegekend indien aan de overige voorwaarden van de bijstand wordt voldaan. Deze jongere moet dan wel de gelegenheid hebben gekregen om zich vier weken voor het verlaten van de gevangenis detentie bij het UWV (of in sommige gevallen in nauw overleg tussen de penitentiaire inrichting en de desbetreffende gemeente) te melden en invulling hebben gegeven -aan de zoekverplichtingen tijdens deze vier weken. Partijen faciliteren deze mogelijkheid.

Gemeenten hebben verder de maatwerkmogelijkheid van arbeidsondersteuning voor met name kwetsbare jongeren die moeite hebben om zelf naar werk of scholing te zoeken. Ook geldt dat op het moment dat een jongere tot 27 jaar zich meldt bij een gemeente voor inkomensondersteuning en ook kampt met schulden, de gemeente gelijk kan starten met schuldhulpverlening. Op die manier kan snel voorkomen worden dat schulden verder oplopen. De zoektermijn is daar geen obstakel voor.

De gedetineerde kan zich tijdens detentie digitaal inschrijven op www.werk.nl of in nauw overleg tussen de penitentiaire inrichting en de desbetreffende gemeente (woonplaats van de gedetineerde).

3.4 Schulden

1) Direct bij aanvang van de detentie maakt de PI samen met de gedetineerde een inventarisatie van (het ontstaan van) eventuele schuldenproblematiek en vorderingen van het CJIB. De PI informeert de gemeente van herkomst over een eventuele hulpvraag m.b.t. schulden.

2) De gedetineerde wordt tijdens detentie al ondersteund bij het werken aan de eigen schuldenproblematiek. Bepaald wordt of de gedetineerde financieel zelfredzaam is en welke hulp nodig is om zelfstandig procedurele en administratieve handelingen te verrichten. Dit is voor de schuldhulpverleners van belang voor de bepaling van het in te zetten traject. Eventuele lopende schuldsaneringstrajecten worden zo veel mogelijk voortgezet.

3) De gemeente ondersteunt de gedetineerde zo nodig bij het vinden van een oplossing voor diens schuldenproblematiek en adviseert de PI hierover. De gemeente heeft hierbij de regie.

3.5 Zorg

3.5.1 Zorgverzekering

1) Een zorgverzekering is wettelijk verplicht en nodig voor het leveren of continueren van zorg na detentie.

2) De gedetineerde valt tijdens detentie onder de zorgverzekeringsafspraken van DJI. De gedetineerde kan daarom (indien nodig met hulp van de casemanager van de PI) bij aanvang van detentie de zorgverzekering opschorten en deze weer activeren bij het einde van de detentie.

3.5.2 Zorg

1) Direct bij aanvang van de detentie brengen op initiatief van DJI de drie partijen met de gedetineerde de zorgvragen en al lopende zorgtrajecten in kaart. De reclassering en gemeente leveren ten behoeve van deze screening informatie aan over of er al sprake was van lopende zorgtrajecten die gecontinueerd moeten worden. Indien relevant wordt ook informatie uit het verleden gedeeld.

Als er een zorgvraag is, wordt de gedetineerde in de PI besproken in het Multi Disciplinair Overleg (MDO) en onder de aandacht gebracht van het Psycho Medisch Overleg (PMO).

2) Uitgangspunt van zorg tijdens detentie is continuïteit van zorg: het continueren tijdens en na detentie van al lopende zorgtrajecten, zowel somatische als psychische zorg (levensloop). De PI informeert zorgpartners van de gedetineerde over diens detentie en treedt met hen in overleg over de mogelijkheid benodigde zorg te continueren. Indien dit niet mogelijk of wenselijk is, wordt met de zorgaanbieder nagegaan of de zorg tijdelijk kan worden opgeschort.

3) Indien er voor detentie al sprake was van ambulante forensische zorg als bijzondere voorwaarde, wordt deze zorg op grond van de bestaande indicatiestelling tijdens detentie gecontinueerd.

4) De PI is verantwoordelijk voor het aanbieden of faciliteren van de noodzakelijke zorg tijdens detentie. De casemanager richt zich niet op de inhoud van de zorg, maar op de continuïteit van de zorg en de informatieoverdracht die daarvoor strikt noodzakelijk is. De casemanager kan de (ex)gedetineerde aanmelden bij cliëntondersteuning van de gemeente die de gedetineerde verder in het proces kan helpen. De gemeente is verantwoordelijk voor de zorg na detentie. De gedetineerde kan een beroep doen op gemeentelijke zorgvoorzieningen (bijv. Wmo).

3.6 Sociaal netwerk en slachtofferbewust en herstelgericht werken

3.6.1 Sociaal netwerk

1) Met de gedetineerde wordt bepaald of er een hulpvraag is m.b.t. een ondersteunend, positief sociaal netwerk. De gedetineerde krijgt tijdens detentie binnen de kaders van het detentieregime de gelegenheid het sociale netwerk te onderhouden en op te bouwen. Dat gebeurt via bezoek, post en telefonisch of digitaal contact.

De PI informeert de gemeente van herkomst of de gemeente van hervestiging over een eventuele hulpvraag m.b.t. het opbouwen of versterken van het sociaal netwerk.

2) Ook wordt tijdens de screening door de casemanager van de PI gevraagd of de gedetineerde verantwoordelijk is en/of zorg voor minderjarige kinderen heeft (kind-check), rekening houdend met eventueel aanwezige zorgsignalen, dan wel mantelzorger is. Indien dit het geval is zoekt de casemanager van de PI onmiddellijk contact met de gemeente van herkomst, zodat die de benodigde hulpverlening in werking kan zetten.

3) De PI biedt verschillende mogelijkheden om gedetineerde ouders en hun minderjarige kind(eren) al tijdens detentie te ondersteunen bij het onderhouden en verstevigen van de (opvoedkundige) relatie of hen daarop voor te bereiden.

4) Gemeenten ondersteunen zo nodig en waar mogelijk, o.a. vanuit de Wmo, de gedetineerde bij het onderhouden, verstevigen, herstellen of opbouwen van het sociaal netwerk. Het betrekken van steun uit de eigen sociale omgeving van de gedetineerde bij de re-integratie is essentieel (systeemgericht werken).

3.6.2 Slachtofferbewust en herstelgericht werken

1) Herstelgericht werken is een belangrijke opgave in de samenwerking. Vanaf de aanvang van detentie stimuleren reclassering en de PI de gedetineerde tot een bewustwordingsproces en het nemen van verantwoordelijkheid voor daden. De gedetineerde krijgt de gelegenheid meer inzicht te verwerven in de impact van het gepleegde delict en te werken aan een toekomstperspectief zonder nieuwe delicten en slachtoffers.

2) Tijdens de detentie gaan de PI en/of de reclassering na of er sprake is van slachtoffers en nabestaanden en of de gedetineerde bereid is om in het kader van de re-integratie aan herstel te werken, herstel met slachtoffers en nabestaanden, de samenleving, het eigen sociaal netwerk en/of zichzelf.

3) De PI stimuleert en faciliteert activiteiten gericht op herstel en betreft daarbij lokale, regionale en landelijke netwerkpartners.

4) Bij het toekennen van externe vrijheden en detentiefasering kijken zowel de reclassering als de PI hoe met slachtofferbelangen rekening gehouden kan en moet worden. Dit vertaalt zich in afspraken zoals locatieverboden, - geboden, contactverboden en/of (elektronisch) toezicht. Bij zware gewelds- en/of zedenmisdriven wordt via de BIJ-regeling de burgemeester geïnformeerd.

Perspectief herstelbemiddeling

In samenwerking met partners zoals de reclassering, Perspectief herstelbemiddeling en ervaringsdeskundigen kunnen gedetineerden praten over schuld en schaamte en werken gedetineerden aan delictsbesef en slachtofferbewustzijn. Dergelijke trajecten worden aangeboden in onder andere de PI's Arnhem, Nieuwegein, Nieuwersluis, Leeuwarden, Heerhugowaard, Dordrecht, Alphen en Krimpen. Deze mogelijkheden zullen in de komende jaren verruimd worden.

De gedetineerde of een cliënt van de reclassering kan in contact willen komen met zijn slachtoffer(s). Perspectief herstelbemiddeling bereidt dat gesprek voor en begeleidt het gesprek. De PI dan wel de reclassering zijn faciliterend en ondersteunend.

4. Werkproces

Voor een succesvolle re-integratie van gedetineerde burgers moeten het gevangeniswezen, de reclassering en gemeenten vanaf aanvang van detentie gezamenlijk afstemmen. Gemeenten en de PI's doen dat voor alle gedetineerden; de inzet van de reclassering richt zich - zoals al aangegeven in de inleiding van deze handreiking – in ieder geval op die gedetineerden waarvoor zij een wettelijke taak heeft.

DJI heeft de belangrijkste stappen voor een goede re-integratie vormgegeven in het detentie- en re-integratieproces (D&R-proces) waarvan het trajectgesprek een belangrijk onderdeel vormt. Het is dan ook logisch dat de PI daartoe het initiatief neemt en de gemeente en reclassering uitnodigt daaraan deel te nemen. Zij bepalen in het trajectgesprek, samen met de gedetineerde, hoe het re-integratietraject eruit gaat zien, wie welke taken uitvoert, welke doelen behaald moeten worden, welke acties afgesproken moeten worden om de kans op recidive te verminderen, wie de regie daarover heeft en hoe dat traject wordt gemonitord. In het Multi Disciplinair Overleg (MDO) onder voorzitterschap van het afdelingshoofd wordt het detentie & re-integratietraject (D&R-traject) vastgesteld en de voortgang besproken.

4.1 Instroom in detentie

Instromen in een PI kan op drie manieren:

a. Via preventieve/voorlopige hechtenis

Een verdachte wordt door de politie aangehouden en door het Openbaar Ministerie (OM) bij de rechter-commissaris (RC) voorgeleid. De RC beveelt de inbewaringstelling (het eerste gedeelte van de voorlopige hechtenis). De verdachte wordt in afwachting van de rechtszaak in het Huis van Bewaring (HvB) geplaatst in (indien mogelijk) het arrondissement waar de gedetineerde vervolgd zal worden of in een aanpalend arrondissement (behoudens speciale groepen, zoals vrouwen of personen verdacht van een terroristisch misdrijf).

Na veroordeling door de rechter tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf wordt de veroordeelde voor het uitzitten van de straf vanuit het HvB overgeplaatst naar een gevangenis in het arrondissement waar de gedetineerde gaat uitstromen of een aanpalend arrondissement (behoudens speciale groepen).

b. Via de zelfmeldprocedure

De rechter heeft de veroordeelde een zogenaamd 'lopend vonnis' gegeven. Hierbij is geen sprake van preventieve hechtenis. Na het onherroepelijk worden van het vonnis ontvangt de veroordeelde van DJI zo spoedig mogelijk een schriftelijke oproep om zich bij een PI te melden voor de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf. De veroordeelde moet zichzelf melden bij de PI. De veroordeelde wordt vervolgens geplaatst in een gevangenis in het arrondissement waar de veroordeelde gaat uitstromen of een aanpalend arrondissement (behoudens speciale groepen).

c. Als aangehouden arrestant

Een arrestant is (anders dan bij de politie) een persoon die

- zich niet gemeld heeft na een oproep tot de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf;
- een opgelegde boete niet heeft betaald;
- een taakstraf niet heeft uitgevoerd;
- of zich onttrokken heeft uit eerdere detentie.

De veroordeelde wordt dan door de politie opgespoord en aangehouden, eventueel tijdelijk in een politiecel geplaatst en vervolgens door de Dienst Vervoer en Ondersteuning (DV&O) naar één van de vijf

arrestantenlocaties van DJI vervoerd (PI's Grave, Middelburg, Lelystad, Schiphol, Alphen a/d Rijn en Zeist). Van regionale plaatsing (d.w.z. in het arrondissement van herkomst of een aanpalend arrondissement) is dan ook vaak geen sprake.

De veroordeelde verblijft maximaal acht weken in een arrestantenlocatie. De veroordeelde wordt (bij een langere straf) vervolgens overgeplaatst naar een reguliere PI. In een arrestantenlocatie wordt een sober dagprogramma aangeboden met activiteiten waarop een gedetineerde op grond van de Pbw minimaal recht heeft, zoals luchten, recreatie, bezoek, bibliotheek en geestelijke verzorging, maar zonder arbeid.

4.2 Werkwijze DJI

4.2.1 Preventief gehechten en zelfmelders

Voor de preventief gehechten en zelfmelders moeten de volgende stappen worden doorlopen:

Binnen tien werkdagen na binnenkomst in de PI:

- neemt de casemanager in de PI het initiatief om informatie op te halen bij de gemeente en zo nodig de reclassering ten behoeve van de screening en integrale intake op de vijf basisvoorwaarden en het sociaal netwerk van de gedetineerde burger.
- neemt de gemeente onmiddellijk contact op met de casemanager wanneer daartoe bij de melding begin detentie urgentie/noodzaak is
- vult de gedetineerde de Reflector in (een korte digitale vragenlijst die de gedetineerde inzicht geeft in de eigen persoon, (on-)mogelijkheden en ambities) en doet een korte Taaltoets. Bij vermoeden van een licht verstandelijke beperking (lvb) kan de SCIL worden afgenomen. De SCIL is een instrument om het vermoeden van een (licht) verstandelijke beperking te kunnen onderbouwen.
- krijgt de gedetineerde voorlichting over de mogelijkheden om tijdens het verblijf in de PI te werken aan de eigen re-integratie in het Re-integratiecentrum (RIC) en door arbeid, onderwijs, re-integratietrainingen en sport. De gedetineerde krijgt ook voorlichting over deelname aan interventies die de kans op recidive kunnen verminderen.
- deelt de casemanager van de PI middels het 'informatieblad gemeenten' de gegevens over de gedetineerde met betrekking tot de vijf basisvoorwaarden en het sociaal netwerk met de betrokken gemeente en indien nodig met de reclassering.

Binnen uiterlijk vier weken na binnenkomst in de PI:

- bepalen de drie partijen (PI, gemeente en de reclassering), op initiatief van DJI, in het (in te voeren) trajectgesprek samen met de gedetineerde: het concept D&R-traject, wie welke taken en verantwoordelijkheden daarin heeft, wie de regie voert op de re-integratie-activiteiten en hoe de voortgang van dit traject wordt gemonitord. Afspraken hierover worden vastgelegd in het D&R-plan. Er is hierbij altijd sprake van maatwerk.
- wordt het D&R-plan op basis van de intake en screening, de uitkomsten van het trajectgesprek en de Reflector vastgesteld in het eerste periodieke Multi Disciplinair Overleg (MDO). Reeds eerder in gang gezette interventies op de vijf basisvoorwaarden en het sociaal netwerk worden waar nodig tijdens detentie gecontinueerd.

Voor preventief gehechten geldt dat nog vóór de inhoudelijke behandeling van de strafzaak door de rechter, het re-integratietraject in gang wordt gezet.

Vanaf vier weken na binnenkomst in de PI:

- vindt er waar nodig periodiek een trajectgesprek plaats met de gedetineerde en de betrokken ketenpartners, monitort het MDO eens in de zes weken de uitvoering van het D&R-plan en stelt het plan zo nodig bij.
- stemmen de PI, reclassering en gemeenten voorafgaand aan het ontslag uit (intra- of extramurale) detentie waar nodig en mogelijk via een laatste trajectgesprek af welke acties reeds zijn ingezet en/of na detentie moeten worden voortgezet of opgestart en gaan zij samen na welke inzet nog nodig is m.b.t. de basisvoorwaarden en het sociaal netwerk.

Extramurale tenuitvoerlegging detentie:

- In het D&R-plan kan op advies van de PI, reclassering en gemeenten worden opgenomen dat een deel van de detentie extramuraal ten uitvoer wordt gelegd, welke voorwaarden daaraan zijn verbonden en wie op de naleving van die voorwaarden toezicht houdt. Bij het advies houdt de reclassering rekening met voorwaarden die in het rechterlijk vonnis kunnen zijn opgelegd. De voorwaarden bij de detentiefasering moeten daar direct aan gekoppeld zijn. In de gevallen dat het vonnis geen voorwaarden kent, beslist de directeur van de PI. De directeur laat zich voorafgaande adviseren door de reclassering en desgewenst door het OM, de politie en de gemeente.
- Extramurale tenuitvoerlegging van detentie kan plaatsvinden op grond van:
 1. art. 15.5 en 43.4 Pbw in een GGZ-instelling of een RIBW (Regionale Instelling voor Beschermde Woonvormen);
 2. de maatregel ISD (Inrichting Stelselmatige Daders) in een GGZ instelling, een RIBW of thuis;
 3. een penitentiair programma (PP).
- DJI (i.c. Directie Forensische Zorg) is verantwoordelijk voor de inkoop van voldoende beschikbare forensische zorg (voorzieningen).
- Gemeenten zijn bij plaatsingen o.g.v. art. 43.4 Pbw, het penitentiair programma en de extramurale fase van de ISD verantwoordelijk voor het verstrekken van sociale uitkeringen (Participatiewet).
- DJI is eindverantwoordelijk voor de extramurale tenuitvoerlegging van detentie. De reclassering als toezichthouder rapporteert periodiek aan de directeur van de PI over het verloop van de extramurale detentie (alleen indien de directeur daartoe opdracht heeft gegeven).
- DJI, reclassering en gemeenten bespreken de voortgang van het extramurale detentietraject en nodigen, indien gewenst, de andere betrokken samenwerkingspartners uit om daarbij aanwezig te zijn. Uiteraard kan ook worden aangesloten bij reeds andere lopende gezamenlijke afstemming. Bijvoorbeeld aansluiten bij een Zorg Afstemmings Gesprek als iemand geplaatst is in een kliniek.

Uitstroom met of zonder justitiële titel

- Indien er een hulpvraag is na ontslag uit detentie en er is geen justitiële titel meer, is de gemeente verantwoordelijk voor het beschikbaar stellen van zorgvoorzieningen en begeleiding vanuit het gemeentelijk domein. Dit wordt in vrijwillig kader gecontinueerd.
- Indien er na ontslag uit detentie nog wel sprake is van een justitiële titel (voorwaardelijke gevangenisstraf of voorwaardelijke invrijheidstelling) dan bepaalt de reclassering op basis van het rechterlijk vonnis welk traject op welke wijze in dit kader wordt gecontinueerd. In dat geval is de reclassering de toezichthouder. De reclassering stemt af met de gemeente.

Bij overtreding van de voorwaarden informeert de reclassering het OM of de Centrale Voorziening voorwaardelijke invrijheidsstelling (CVv.i.) over de ernst van de overtreding en adviseert zij over de te nemen stappen.

Bij overtreding van de bijzondere voorwaarden tijdens de v.i. zijn er voor de CVv.i. drie mogelijkheden: een waarschuwing geven, het wijzigen of aanscherpen van de voorwaarden of het geheel of gedeeltelijk herroepen van de voorwaardelijke invrijheidstelling. De gedetineerde kan in bezwaar tegen de beslissing tot herroeping van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Pleegt de veroordeelde een nieuw strafbaar feit dan kan het OM besluiten dat de veroordeelde alsnog het resterende deel van de gevangenisstraf of een deel ervan moet uitzitten. Dit komt bovenop de opgelegde straf voor het nieuwe feit.

4.2.2 Arrestanten

Gezien de korte verblijfsduur van arrestanten (hoge in- door- en uitstroom) in combinatie met de veelal complexe maatschappelijke integratie, gezondheid en verslavingsproblematiek, is het intakeproces in de PI aangepast.

Arrestanten die minder dan 28 dagen gedetineerd zijn worden door de casemanager PI, waar mogelijk in samenwerking met de gemeente en reclassering, gescreend op de vijf basisvoorwaarden en het sociaal netwerk.

Arrestanten die tussen de 28 en 56 dagen gedetineerd zijn, worden binnen 10 werkdagen door de casemanager gescreend en volgt daarop zo mogelijk een trajectgesprek met de gedetineerde, casemanager, gemeente en reclassering.

De casemanagers benaderen de gedetineerden proactief en spreken hen op de afdeling. De screening vindt plaats tijdens het dagprogramma onder toezicht van al ingepland en aanwezig afdelingspersoneel. Voor de screening wordt het format voor arrestanten gebruikt en de uitkomsten worden vastgelegd in het D&R-plan.

Arrestanten die langer dan 8 weken in detentie verblijven en waarbij overplaatsing naar het reguliere regime plaatsvindt, krijgen wel de volledige integrale intake. Alle arrestanten kunnen gebruik maken van het RIC.

4.3 Rol Reclassering

De reclassering maakt op basis van haar expertise een inschatting van het risico op recidive. Daarbij maakt zij gebruik van wetenschappelijk erkende methodieken en instrumenten. Op basis van deze risico-inschatting en het in kaart brengen van de criminogene- en de beschermende factoren wordt duidelijk wat er nodig is om de kans op herhaling van strafbare feiten te verkleinen.

Samen met de cliënt wordt gewerkt middels een integraal duurzaam continu traject, dat ook recht doet aan de belangen van het slachtoffer en de maatschappij. Hierbij wordt steeds gekeken naar balans in de driehoek veiligheid, zorg en autonomie.

Kerntaken van de reclassering zijn adviseren aan DJI en OM/ZM, uitvoeren van toezicht (op opgelegde voorwaarden) en begeleiding, executeren van taakstraffen en het uitvoeren van interventies. In het Justitiële kader is er altijd sprake van een combinatie van risicobeheersing (controle) en gedragsbeïnvloeding (interventies en begeleiding).

Samen met cliënt en zijn/haar omgeving, gemeente, DJI, (forensische)zorg en andere relevante ketenpartners wordt de levensloop centraal gesteld. De reclassering is voor een deel van de gedetineerden de continue factor in het gehele strafrechtproces.

Het wettelijk/bestuurlijk kader voor de organisaties is de reclasseringsregeling 1995ev. De taken worden uitgevoerd door de drie reclasseringsorganisaties (3RO): Iedere RO heeft zijn eigen specialisme, de kerntaken zijn voor alle drie gelijk.

- Reclassering Nederland
- Stichting verslavingsreclassering GGZ (SVG)
- Leger des Heils Jeugdbescherming en Reclassering (LJ&R)

In de praktijk vertaalt bovenstaande zich naar reclasseringsinzet op verschillende momenten. Zo neemt de reclassering bijvoorbeeld deel aan de ZSM tafels om onder andere aangehouden personen te screenen en af te stemmen met de ketenpartners wat een passend vervolg zou kunnen zijn. In sommige gevallen vindt in deze vroegste fase van het strafrechtproces al contact met de cliënt plaats en wordt er samen met cliënt gesproken over een eventueel plan van aanpak. Daar waar sprake is van inverzekeringstelling kan de reclassering adviseren over schorsing voorlopige hechtenis en de eventuele bijzondere voorwaarden daarbij ten behoeve van begeleiding en controle. Als de verdachte in bewaring wordt gesteld kan de reclassering ook in latere fase van de preventieve hechtenis adviseren over schorsing (met bijzondere voorwaarden). Als bij een schorsing bijzondere voorwaarden worden opgelegd, houdt de reclassering toezicht daarop.

Als daar een indicatie voor is, vraagt het OM de reclassering te adviseren ten behoeve van de rechtszitting met als doel inzicht te krijgen in de risico-en beschermende factoren en de mogelijkheden tot gedragsbeïnvloeding. De reclassering levert hiervoor een onderbouwd reclasseringsadvies. Als de betreffende cliënt in detentie verblijft dan zal afhankelijk van het reclasseringsadvies afstemming gezocht worden met de casemanager om het D&R-traject en strafrechtproces aan elkaar te verbinden.

Gedurende de detentie kan de PI de reclassering vragen om advies en/of betrokkenheid bij de uitvoering van (onderdelen van) het D&R-plan. Bij onvoldoende capaciteit prioriteert de reclassering het uitvoeren van de wettelijke taken. De reclassering heeft vanuit haar taak en rol veel kennis en expertise van passende zorgaanbieders, het netwerk en de sociale kaart.

Vanaf 2022 is de rol van de reclassering bij het D&R-traject uitgebreid. Behalve voor gedetineerden met een wettelijke taak doet zij ook mee aan de integrale intake voor alle gedetineerden die bij de reclassering bekend zijn en neemt waar nodig deel aan het trajectgesprek tijdens detentie.

Indien er sprake is van bijzondere voorwaarden, bijvoorbeeld in het kader van een voorwaardelijke straf of voorwaardelijke invrijheidsstelling, houdt de reclassering toezicht op het houden aan die voorwaarden. De reclassering werkt hierbij doorgaans nauw samen met de gemeente van herkomst of waar de gedetineerde zich gaat vestigen.

Reclasseringsbegeleiding tijdens detentie richt zich primair op het bieden van (justitiële) interventies, het voorbereiden van het reclasseringstraject en de bijzondere voorwaarden die zijn gekoppeld aan eventueel aansluitend reclasseringstoezicht.

Bureau Buitenland

Namens de drie reclasseringsorganisaties begeleidt Bureau Buitenland Nederlanders in buitenlandse detentie. Deze begeleiding is vrijwillig en stopt als de buitenlandse detentie wordt beëindigd. Als de in het buitenland gedetineerde burger daar toestemming voor geeft meldt Bureau Buitenland aan bij de afkomstgemeente. Bureau Buitenland stemt met de gemeente af over de vijf basisvoorwaarden.

4.4 Rol Gemeenten

Elke burger heeft in het dagelijks leven met de overheid te maken. Of het nu gaat om het betalen van landelijke belasting, het rijden over provinciale wegen of het aanvragen van een gemeentelijke vergunning voor een dakkapel. De gemeente is de overheidslaag die het dichtst bij de burger staat en waar ook iedereen die uit detentie komt mee te maken krijgt. Of het gaat om een uitkering, een woning of andere zaken, zoals schulden: in veel gevallen kom je in eerste instantie bij de gemeente uit.

De gemeente heeft een belangrijke taak bij het ondersteunen van de gedetineerde bij het op orde krijgen van de basisvoorwaarden die centraal staan in deze handreiking: ID, Onderdak, Werk & inkomen, schulden en zorg en het sociaal netwerk. De wettelijke opdracht voor gemeentezaken voor zijn burgers te regelen, als ze dat zelf niet kunnen of in aanvulling op hun eigen inspanningen is opgenomen in diverse wetten, die te vinden zijn in bijlage II van deze handreiking.

Uitgaande van een levensloopbenadering staan gemeenten aan de lat om regie te voeren op het gehele proces van re-integratie van haar ex-gedetineerde burgers. Die regierol ligt voor de hand, maar is zelf nergens als zodanig vastgelegd: nergens in een wet is bepaald dat gemeenten specifiek verantwoordelijk zijn voor de re-integratie van ex-gedetineerde burgers. De reden hiervoor ligt voor de hand: als 'doelgroep' zijn ex-gedetineerden niet uniek en wie begint doelgroepen in een wet te benoemen begeeft zich op een lastig terrein. Daarom is ervoor gekozen de rol van de gemeente in algemene bewoordingen te omschrijven, zodat heel diverse doelgroepen daar profijt van hebben.

Een ander belangrijk gegeven is dat een gemeente een zelfstandige overheidslaag is, die over het algemeen geen verantwoording hoeft af te leggen aan andere overheden. Het is de eigen Gemeenteraad aan wie primair verantwoording wordt afgelegd. Zolang de gemeente zijn wettelijke taak invult, is er dus de nodige beleidsruimte om zaken anders te regelen dan bij de buurgemeente en andere prioriteiten te stellen. In het meest extreme geval zal een gemeente ervoor kiezen om ex-gedetineerden te behandelen als alle andere burgers: hun straf zit erop en ze zijn weer 'gewone' burgers. Vaak speelt hierbij ook een rol dat veel gemeenten slechts een enkele keer per jaar meemaken dat iemand uit detentie terugkeert, terwijl grotere gemeenten hier vele malen per dag mee te maken hebben. Dat betekent niet dat zo'n gemeente geen oog heeft voor de problemen van deze groep. Wie dat nodig heeft krijgt het 'maatwerk' waar behoefte aan is. Andere – meestal grotere – gemeenten hebben echter wel een aparte afdeling waar men weet wie vrijkomt en welke vragen er bij de ex-gedetineerde leven.

Vanwege het bovenstaande is het niet goed mogelijk een werkproces te beschrijven dat uniform is ingericht voor alle gemeenten. Regionale werkafspraken tussen gemeenten, reclassering en DJI kunnen helpend zijn in hoe deze werkprocessen per gemeente worden ingericht. Belangrijk is een goede afstemming tussen de diverse betrokken beleidsterreinen. Naast een afstemming van de interne processen binnen de gemeente is een samenwerking tussen de casemanagers van de PI's en de nazorgcoördinatoren bij de gemeenten vaak heel waardevol. Door een goede samenwerking vanaf begin van detentie kan de gemeente op de basisvoorwaarden een regierol vervullen en vroegtijdig stagnaties in samenwerking signaleren en doorbreken.

4.5 Rol Zorg- en Veiligheidshuizen

De samenwerkende zorg- en veiligheidshuizen hebben naar aanleiding van de maatschappelijke opgave die er ligt rond re-integratie (ex-)gedetineerden een gemeenschappelijk aanbod dienstverlening ontwikkeld, dat is gericht op het terugdringen van veiligheidsrisico's. Het doel is dat in elke regio gemeenten en ketenpartners kunnen rekenen op dezelfde basisdienstverlening: procesregie en expertise.

Basistaak van elk Zorg- en Veiligheidshuis is het leveren van procesregie op de samenwerking als voldaan wordt aan de landelijke criteria:

1. Er is sprake van meerdere problemen (multiprobleem) die op meer dan één leefgebied spelen en die (naar verwachting) leiden tot crimineel en/of overlastgevend gedrag of verder afglijden.
2. Samenwerking tussen meerdere ketens (minimaal dwang en drang) is nodig om tot een effectieve aanpak te komen; het is in de reguliere samenwerking tussen partners binnen één keten niet mogelijk om deze problematiek effectief aan te pakken.
3. De problematiek wordt beïnvloed door en heeft impact op het (gezins-)systeem en/of de directe sociale leefomgeving (of wordt verwacht dat te gaan hebben).
4. Of er is sprake van ernstige lokale of gebiedsgebonden veiligheidsproblematiek, die vraagt om een keten overstijgende aanpak.

Specifiek voor de doelgroep (ex)gedetineerden geldt dat in ieder geval kunnen worden aangemeld bij de Zorg- en Veiligheidshuizen:

- (ex-)gedetineerden met een lopende persoonsgerichte aanpak binnen het ZVH
- (ex-)gedetineerden met een ISD-maatregel (Inrichting voor stelselmatige daders)
- (ex-)gedetineerden met een TBS-maatregel (terbeschikkingstelling)

In deze gevallen is er immers per definitie sprake van complexe problematiek.

Voor (ex-)gedetineerden die vallen onder de BIJ-regeling (Bestuurlijke Informatievoorziening Justitiabelen) bieden de Zorg- en Veiligheidshuizen hun informatiepositie aan voor verrijking en duiding van de BIJ-melding, met zo nodig een persoonsgerichte aanpak.

In sommige regio's wordt de infrastructuur van het ZVH breder benut voor de uitvoering van aan het ZVH gelieerde, gemeentelijke taken. Denk hierbij aan de coördinatie op de gehele nazorg van ex-gedetineerden in plaats van alleen op diegenen met complexe, domein overstijgende, casuïstiek. Of ze vervullen de rol van BIJ-gemandateerde voor een of meerdere gemeenten. In dat geval zullen extra taken ook om extra (gemeentelijke) financiering vragen, alsook extra aandacht voor de waarborgen voor gegevensdeling.

In de landelijke meerjarenagenda 2021-2024 Zorg en Veiligheidshuizen staat de rol van de ZVH verder uitgewerkt. (<https://www.zorgenveiligheidshuizen.nl/publicaties-nieuw/meerjarenagenda-2021-2024-zorg-en-veiligheidshuizen>)

Bijlage I Overige kaders en achtergronden

1. Bijdrageregeling voor begeleiding van (ex-)gedetineerde burgers

Sinds 2014 kunnen gemeenten voor re-integratietrajecten van hun (ex-)gedetineerde burgers een bijdrage aanvragen bij DJI de zogeheten 'Van der Staaij-gelden'. Het beschikbare budget bedraagt op jaarbasis 2,4 miljoen euro. De bijdrageregeling is primair gericht op trajecten voor werk en onderdak, maar kan ook worden gebruikt voor de andere basisvoorwaarden. Gemeenten kunnen de aanvraag mede namens andere gemeenten, zorg- en veiligheidshuizen en/of maatschappelijke organisaties indienen.

De gemeentelijke beleidsautonomie vormt het uitgangspunt voor de bijdrageregeling. De gemeenten bepalen welke trajecten passen binnen het gemeentelijk re-integratiebeleid en welke trajecten noodzakelijk zijn voor (ex-)gedetineerde burgers die zich vestigen in de desbetreffende gemeente. In de praktijk is gebleken dat gemeenten de bijdragen voor uiteenlopende activiteiten inzetten. Dit varieert van voorlichting aan gedetineerden in PI's tot (tijdelijke) opname in begeleide woonvormvoorzieningen. De trajecten vormen veelal een brug tussen het moment van vrijlating en doorloop naar reguliere gemeentelijke en zorgvoorzieningen.

2. Forensische zorg na detentie in een voorwaardelijk kader

Als er sprake is van forensische zorg na detentie dan is de reclassering daar als toezichthouder bij betrokken. Als forensische zorg al vóór of tijdens detentie is gestart dan is het vanuit de levensloopbenadering van belang dat deze zorg ook na detentie kan doorgaan. Als er na detentie sprake is van reclasseringstoezicht dan draagt de reclassering zorg voor de continuïteit van de zorg door middel van een plaatsingsbrief. Als na beëindiging van de forensische zorgtitel toch nog (forensische) zorg noodzakelijk is, dan stemmen reclassering, zorginstelling en gemeente tijdig af over de vervolgzorg en vervolffinanciering. De reclassering en zorginstelling zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor deze afstemming. Er kan sprake zijn van continuering op grond van een indicatie voor langdurige zorg (Wlz), directe financiering door de gemeente middels de Wmo of aanspraak op grond van de Zorgverzekeringswet (Zvw).

3. BIJ-melding

De burgemeester van een gemeente die is aangesloten bij de BIJ-regeling (Bestuurlijke Informatie Justitiabelen), ontvangt BIJ-melding over de aanstaande terugkeer of het verlof van gedetineerden die zijn veroordeeld voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven, met vermelding van het gepleegde delict. Vervolgens kan de burgemeester beoordelen of er als gevolg van deze terugkeer of verlof verstoringen van de openbare orde kunnen ontstaan.

De burgemeester beslist vervolgens of er maatregelen moeten worden getroffen om deze verstoringen te voorkomen. Dit is niet alleen bedoeld voor de bescherming van de belangen van de samenleving en het slachtoffer, maar ook ter voorkoming van problemen voor de (ex-)gedetineerde. De BIJ-regeling is overigens niet alleen van toepassing op gedetineerden maar ook op veroordeelden tot een PIJ of TBS.

Om tot een BIJ-melding te komen, wordt door een medewerker van een PI een melding ingevuld in het programma "TULP-selectie". In deze melding staat het adres waar de gedetineerde het verlof gaat doorbrengen, of waarheen de gedetineerde verplaatst wordt. Ook de gestelde voorwaarden (bijvoorbeeld een contact- of locatieverbod) worden in de melding opgenomen. Deze melding uit TULP-selectie wordt via de mail gestuurd naar het Informatiepunt Detentieverloop (IDV) ten behoeve van het informeren van slachtoffers, en digitaal naar Justid via het Informatieportaal Justitiabelen (Injus).

Bij Justid wordt op basis van het verlof- of verblijfadres in de melding en na tussenkomst van een bevraging bij de Landelijke Eenheid een bericht gestuurd naar de gemandateerde persoon van de deelnemende gemeente waar de gedetineerde zich gaat bevinden. Ook bij einddatum detentie gaat er via Injus een melding naar de deelnemende gemeenten.

De gemandateerde persoon kan op basis van de BIJ-melding - binnen een vastgesteld kader - informatie verzamelen om vast te stellen of er risico's zijn voor de openbare orde en veiligheid en op basis daarvan een advies aan de burgemeester uitbrengen.

De burgemeester kan binnen de bestaande bevoegdheden acties ondernemen. Daarnaast kan de burgemeester lokale partners inschakelen, bijvoorbeeld binnen de bestaande overlegstructuren zoals het driehoeksoverleg. De burgemeester kan vervolgens, waar het de taakuitvoering van de politie betreft in afstemming met de officier van justitie en politie in het driehoeksoverleg (artikel 14 Politiewet 1993), besluiten maatregelen te treffen.

Wet- en regelgeving identiteitsbewijs

Wet op de uitgebreide identificatieplicht

Op grond van de Wet op de uitgebreide identificatieplicht⁵ moeten alle Nederlandse burgers, dus ook gedetineerde burgers, beschikken over een geldig identiteitsbewijs. Het is strafbaar om geen geldig identiteitsbewijs te kunnen of willen laten zien. Een identiteitsbewijs is noodzakelijk om gebruik te mogen maken van publieke voorzieningen, zoals een uitkering, een opname bij een zorginstelling en voor (maatschappelijke) opvang.

Paspoortwet

Alleen de burgemeester van de gemeente waar de gedetineerde burger staat ingeschreven, is bevoegd om een paspoort of Nederlandse ID-kaart uit te geven (art. 40 Paspoortwet⁶). Voor de uitgifte van ID-bewijzen is de afdeling Burgerzaken van de gemeente bevoegd en verantwoordelijk.

De Paspoortwet (art. 28, 3e lid) regelt dat de aanvraag ook op een andere wijze (schriftelijk of op bezoek bij de aanvrager) kan geschieden als het om zwaarwegende redenen (bijvoorbeeld medische redenen) voor de aanvrager niet mogelijk is om in persoon te verschijnen. In dat geval kan bij het aanvragen van een paspoort (dus niet bij een ID-kaart) gebruik worden gemaakt van een zogenaamde Mobiel Aanvraagstation.

Besluit paspoortgelden

De kosten voor de aanschaf van een nieuw identiteitsbewijs zijn voor de gedetineerde. Als deze aantoonbaar niet over voldoende financiële middelen beschikt, zijn er mogelijkheden om het identiteitsbewijs tegen gereduceerd tarief of gratis te verstrekken. Het Besluit paspoortgelden en artikel 255 van de Gemeentewet⁷ houden rekening met de mogelijkheid dat de gemeente aan betrokkene geheel of gedeeltelijk kwijtschelding verleent van de gemeentelijke leges voor het reisdocument (art. 2, tweede lid Besluit Paspoortgelden).

Wet- en regelgeving onderdak

Wet Basisregistratie Personen (BRP)

De Wet Basisregistratie Personen (Wet BRP) vormt het wettelijke kader voor de basisregistratie van personen. Iedere burger, dus ook de gedetineerde burger, is verantwoordelijk om zich in te schrijven in de BRP. Het gevangeniswezen en gemeenten faciliteren de (ex-)gedetineerde om zich in te kunnen schrijven. Op grond van artikel 2.42 van de Wet BRP kan als briefadresgever worden gekozen

- een natuurlijke persoon die als ingezetene is ingeschreven in de BRP; of
- een rechtspersoon, die zijn zetel in Nederland heeft en die door het college van burgemeester en wethouders is aangewezen om als briefadresgever in zijn gemeente op te treden. Dat kan ook de gemeente zelf zijn.

Indien een woonadres ontbreekt en betrokkene zelf geen aangifte kan doen van een briefadres, dan dient de gemeente ambtshalve in te schrijven op een briefadres.

Huisvestingswet 2014

⁵ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/29218/kst-2921822?resultIndex=2&sorttype=1&sortorder=4>

⁶ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005212>

⁷ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005264>

Uitgangspunt van de Huisvestingswet⁸ 2014 is de vrijheid van vestiging: dat iedereen kan gaan wonen waar hij of zij dat wil. Gemeenten mogen deze vrijheid alleen beperken om in te grijpen in de woonruimteverdeling en de samenstelling van de woonruimtevoorraad voor het bestrijden van onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste aan woonruimte. De gemeente moet aantonen dat er schaarste is. Het recht op vrije vestiging is mede vastgelegd in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ook de Wet maatschappelijke ondersteuning⁹ (Wmo) biedt burgers de ruimte zich te vestigen waar ze dat willen en regelt de landelijke toegankelijkheid van voorzieningen als Beschermd Wonen en Maatschappelijke opvang.

Gemeenten kunnen uitsluitend bij (huisvestings)verordening voor de duur van ten hoogste vier jaar regels stellen met betrekking tot de woonruimteverdeling en de samenstelling van de woonruimtevoorraad. Het is de gemeenten niet langer toegestaan in convenanten e.d. afspraken te maken over de verdeling van woonruimte of wijzigingen in de woonruimtevoorraad vast te leggen, dus ook niet ten aanzien van ex-gedetineerden. In de huisvestingsverordening kunnen gemeenten categorieën woonruimte en categorieën woningzoekenden aanwijzen die voor een huisvestingsvergunning in aanmerking komen. Tevens kunnen ze in de huisvestingsverordening urgentiebepalingen opnemen om doelgroepen bij voorrang te huisvesten. Ex-gedetineerden kunnen daar ook in worden opgenomen indien dat naar het oordeel van de gemeente wenselijk is.

Wet- en regelgeving werk & inkomen

Geen recht op uitkering tijdens detentie.

Uitkeringen die worden uitgevoerd door UWV

1. Het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) voert de WW-, ZW-, WAZO-, WIA-, WAO-, WAZ-, Wajong-, IOW-uitkering en de Toeslagenwet uit.
2. Wanneer iemand rechtens zijn vrijheid is ontnomen is er geen recht op een WW-, ZW-, WAZO-, WIA-, WAO-, WAZ-, Wajong- of IOW-uitkering.
3. De persoon met een uitkering die in detentie is geraakt moet dit direct aan het UWV doorgeven. UWV zal onderzoeken of de detentie gevolgen heeft voor de uitkering. De uitkering zal mogelijk gestopt worden. Als er sprake is van een vrijheidsontneming en de uitkeringsontvanger geeft dit niet aan UWV door dan wordt de informatieplicht overtreden en dan zal naast een terugvordering van de eventueel onverschuldigd betaalde uitkering ook een boete worden opgelegd.
4. Wanneer de uitkering is gestopt wegens vrijheidsontneming en na verloop van tijd wijzigt de vorm van detentie of is er niet langer sprake van detentie en vrijheidsontneming dan kan het recht op uitkering, onder bepaalde voorwaarden, weer tot uitbetaling komen.
5. Betrokkene kan dan (telefonisch) contact opnemen met UWV en verzoeken de uitkering te laten herleven.
6. Voor het eventueel voortzetten van de uitkering heeft betrokkene een geldig legitimatiebewijs nodig en het ontslagbewijs dat hij niet langer bij DJI is ingesloten.

Uitkeringen die worden uitgevoerd door SVB

7. De Sociale Verzekeringsbank (SVB) voert de ANW-, AIO-, AOW- uitkering uit.
8. Wanneer iemand rechtens zijn vrijheid is ontnomen heeft deze geen recht de AIO-, AOW-, ANW- uitkering.
9. Het recht op de AIO-uitkering vervalt vanaf dag 1. Het recht op de AOW- en ANW- uitkering vervalt wanneer iemand langer dan 30 dagen is gedetineerd.

⁸ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005674/>

⁹ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035362/2018-11-17>

10. Klanten zijn verplicht om aan de SVB door te geven als ze gedetineerd worden.
11. DJI stuurt ook een signaal naar de SVB wanneer een persoon is gedetineerd. De SVB kan dat signaal gebruiken om zijn uitkeringsbestand te vergelijken. Wanneer blijkt dat iemand (langer dan 30 dagen) is gedetineerd, wordt de uitkering gestopt.
12. De ex-gedetineerde moet opnieuw een aanvraag doen bij de SVB opdat het recht op uitkering opnieuw kan worden beoordeeld en om het recht op uitkering te laten herleven.
13. De gedetineerde ontvangt bij vertrek uit een PI een ontslagbewijs. Hiermee dient hij zich weer te melden bij de SVB.
14. DJI stuurt de SVB geen bericht wanneer de persoon de PI verlaat.

Uitkeringen die worden uitgevoerd door gemeenten

1. Gemeenten voeren de Participatiewet, Wet IOAW en de wet IOAZ uit.
2. Zodra iemand rechtens zijn vrijheid is ontnomen bestaat er vanaf dag één geen recht op (algemene en bijzondere) bijstand, dan wel een IOAW/IOAZ- uitkering.
3. Het is primair de verantwoordelijkheid van de gedetineerde zelf om van de detentie onverwijld melding te (laten) maken bij de gemeente.
4. Om naast de inlichtingenplicht van de bijstandsgerechtigde te borgen dat er geen onverschuldigde uitkeringen worden verstrekt, is er voor gemeenten per 1 mei 2000 een koppeling gerealiseerd tussen de Dienst Justitiële Inrichting (DJI) en het Inlichtingenbureau (IB). DJI levert IB dagelijks (op alle werkdagen) een overzicht van alle nieuwe insluitingen.
5. Het IB is het uitvoeringsorgaan voor gemeenten dat de bestandsvergelijkingen maakt tussen lopende bijstandsuitkeringen en actuele detenties.
6. Indien er sprake is van detentie bij een uitkeringsgerechtigde ontvangt de desbetreffende gemeente daarvan een signaal: een zogenaamd IB-signaal. IB levert gemeenten dagelijks (op alle werkdagen) de signalen aan. Dit helpt gemeenten om het te verrekenen of terug te vorderen bedrag zo laag mogelijk te houden.
7. Na afloop van de detentie kan opnieuw een aanvraag om bijstand /IOAW/IOAZ worden ingediend. De gedetineerde ontvangt bij vertrek uit een PI een ontslagbewijs. Bij de nieuwe aanvraag om uitkering dient dit bewijs overlegd te worden. DJI stuurt de gemeente geen bericht wanneer de persoon de PI verlaat.
8. De gedetineerde kan zich reeds tijdens detentie digitaal inschrijven op www.werk.nl en proberen werk en/of scholing te vinden zodra de detentie eindigt.

Jongeren tot 27 jaar

De Participatiewet (artikel 41, vierde lid) kent een 'vier weken zoektermijntijd' voor jongeren tot 27 jaar oud. Zij moeten eerst vier weken zelf zoeken naar werk of scholing voordat zij in aanmerking kunnen komen voor een bijstandsuitkering of re-integratie ondersteuning. Het is aan te raden om de laatste vier weken van verblijf in een inrichting of in detentie samen te laten vallen met de zoektermijn van vier weken zoals bedoeld in de Participatiewet. Als de jongere aan de zoekverplichtingen heeft voldaan, maar geen werk of scholing heeft gevonden, kan per datum einde detentie een aanvraag om bijstand worden ingediend. De bijstand kan in deze gevallen ook per die datum worden toegekend indien aan de overige voorwaarden van de bijstand wordt voldaan. Deze jongere moet dan wel de gelegenheid hebben gekregen om zich vier weken voor het verlaten van de gevangenis detentie bij het UWV (of in sommige gevallen in nauw overleg tussen de penitentiaire inrichting en de desbetreffende gemeente) te melden en invulling hebben gegeven -aan de zoekverplichtingen tijdens deze vier weken. Partijen faciliteren deze mogelijkheid. Gemeenten hebben verder de maatwerkmogelijkheid van arbeidsondersteuning voor met name kwetsbare jongeren die moeite hebben om zelf naar werk of scholing te zoeken. Ook geldt dat op het moment dat een jongere tot 27 jaar zich meldt bij een gemeente voor inkomensondersteuning en ook kampt met schulden,

de gemeente gelijk kan starten met schuldhulpverlening. Op die manier kan snel voorkomen worden dat schulden verder oplopen. De zoektermijn is daar geen obstakel voor.

De gedetineerde kan zich tijdens detentie digitaal inschrijven op www.werk.nl of in nauw overleg tussen de penitentiaire inrichting en de desbetreffende gemeente (woonplaats van de gedetineerde).

Vanaf 27 jaar

Voor mensen vanaf 27 jaar geldt geen zoektermijn. Het is belangrijk dat er vooraf aan gemeenten een melding wordt gegeven, zodat op de eerste dag na ontslag uit detentie een aanvraaggesprek kan worden gevoerd en een aanvraag om bijstand kan worden ingediend. Het college verleent uiterlijk binnen vier weken na de datum van aanvraag bij wijze van voorschot algemene bijstand in de vorm van een renteloze geldlening. (art 52, lid 1 Participatiewet). Bij een voorschot zal een globale controle moeten plaatsvinden of de betrokkene tot de kring van rechthebbenden behoort (op grond van art. 52, 1e lid, sub b, wordt geen voorschot verleend als er geen recht op bijstand bestaat). Het recht op bijstand ontstaat niet eerder dan vanaf de dag dat de betrokkene zich heeft gemeld voor een bijstandsaanvraag (art. 44 Participatiewet), tenzij de betrokkene op die datum nog in detentie verblijft.

Wet- en regelgeving schulden

Faillissementswet (Wet schuldsanering natuurlijke personen)

De Faillissementswet¹⁰ geeft aan dat elk natuurlijk persoon een verzoek bij de rechter kan indienen om toepassing van een schuldsaneringsregeling uit te spreken. Op basis van artikel 285 lid 2 van de Faillissementswet is de gemeente, of een door hen aangewezen instantie, verplicht mee te werken aan het opstellen van de verklaring die toegang kan geven tot de wettelijke schuldsanering. De rechter beoordeelt vervolgens of een verzoek kan worden toegewezen (artikel 288 van de Faillissementswet). Een verzoek kan bijvoorbeeld worden afgewezen indien de schuldenaar ten aanzien van het ontstaan of onbetaald laten van zijn schulden in de vijf jaar voorafgaand aan de dag waarop het verzoekschrift is ingediend, niet te goeder trouw is geweest.

Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs)

Vanaf 1 juli 2012 is de 'Wet gemeentelijke schuldhulpverlening'¹¹ van kracht. De gemeente is verantwoordelijk voor het armoedebeleid en de schuldhulpverlening voor zijn inwoners.

De gemeentelijke schuldhulpverlening moet een integraal karakter hebben. Dit betekent dat er bij schuldhulpverlening niet alleen aandacht moet zijn voor het oplossen van de financiële problemen, maar ook voor eventuele omstandigheden van de (ex-) gedetineerde die op enigerlei wijze in verband kunnen staan met de financiële problemen, zoals psychosociale factoren, relatieproblemen, de woonsituatie, de gezondheid, verslaving of de gezinssituatie. De gemeente heeft een zorgplicht, maar dit betekent niet dat iedereen recht heeft op schuldhulpverlening. De Wgs gaat uit van een brede toegankelijkheid van de schuldhulpverlening. De gemeente bepaalt wie in aanmerking komt voor schuldhulpverlening en kijkt aan de hand van de individuele omstandigheden welke dienstverlening passend is welke vorm/onderdelen van dienstverlening). De gemeente kan schuldhulpverlening weigeren ingeval van recidive en fraude, maar zal ook in dit geval een individuele afweging maken op basis van alle omstandigheden. De schuldhulpverlener zoekt samen met de schuldenaar naar een oplossing voor de financiële problemen. Dat kan het treffen van een minnelijke schuldregeling met de schuldeisers van de schuldenaar zijn. Wanneer alle schuldeisers akkoord gaan, met de voorgestelde schuldregeling (al dan niet door een dwangakkoord), hoeft er geen aanvraag tot de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) te worden ingediend. Wanneer het niet

¹⁰ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001860/TitelIII/Eersteafdeling>

¹¹ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0031331>

lukt om tot een minnelijke schuldregeling met de schuldeisers te komen, kan de schuldenaar de rechter om de toepassing van een wettelijke schuldsaneringsregeling verzoeken (zie hierboven).

Wet- en regelgeving Zorg

Zorgverzekeringswet

Over het algemeen heeft elke burger recht op zorg op grond van artikel 11 van de Zorgverzekeringswet¹². De zorgverzekeraar heeft een zorgplicht tegenover de verzekerden voor zorg die onder de Zorgverzekeringswet valt. Tijdens detentie draagt DJI verantwoordelijkheid voor de zorg voor alle justitiabelen en schort de gedetineerde zelf (eventueel met behulp van de casemanager) de zorgverzekering op.

Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Bopz)

Iemand die een gevaar vormt voor zichzelf of zijn omgeving, kan gedwongen worden opgenomen in een GGZ-instelling. De Wet Verplichte Geestelijke Gezondheidszorg¹³ (Wet Verplichte GGZ) zal in 2020 de Wet Bopz¹⁴ vervangen. Deze wet kan gedwongen behandeling van mensen met psychische problemen minder ingrijpend maken. Zo hebben de cliënt en zijn familie meer recht om mee te praten bij een beslissing over verplichte zorg en voorziet de Wet Verplichte GGZ erin dat verplichte zorg nu meer op maat gegeven wordt. Een ander verschil tussen de Bopz en verplichte GGZ is dat met de Bopz iemand opgenomen moest worden, voordat hij verplicht behandeld kon worden. Dit kan met de verplichte GGZ nu ook ambulante iemand kan dan thuis aan verplichtingen worden gehouden.

Penitentiaire Beginselenwet

Artikel 15 lid 5: In geval van een psychische stoornis of verstandelijke beperking van een gedetineerde kan Onze Minister bepalen dat de gedetineerde naar een psychiatrisch ziekenhuis bedoeld in artikel 1, onder h, van de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen zal worden overgebracht om daar zolang dat noodzakelijk is te worden verpleegd. Indien de gedetineerde wordt overgebracht ten behoeve van de verlening van forensische zorg, bedoeld in de Wet forensische zorg, geschiedt de overbrenging overeenkomstig die wet.

Artikel 43 lid 3: De directeur draagt zorg voor overbrenging van de gedetineerde naar de daartoe bestemde plaats, indien de in het eerste lid omschreven zorg en hulp dit noodzakelijk maken en een dergelijke overbrenging zich verdraagt met de ongestoorde tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming. Indien de gedetineerde wordt overgebracht ten behoeve van de verlening van forensische zorg bedoeld in de Wet forensische zorg, geschiedt de overbrenging overeenkomstig de bepalingen van die wet.

Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015)

Kernbegrippen in de WMO 2015 zijn zelfredzaamheid en participatie. Deze begrippen vormen de meetlat voor het kunnen meedoen in de samenleving. Participatiewet en WMO gaan daarom hand in hand. Gemeenten hebben in de WMO 2015 een bredere verantwoordelijkheid voor de deelname aan de maatschappij van mensen die niet op eigen kracht zelfredzaam zijn. Het gaat bijvoorbeeld om ondersteuning van de mantelzorger, een plaats in een beschermde woonomgeving voor mensen met een psychische stoornis, of opvang van daklozen.

Bij beschermd wonen wordt een samenhangend pakket van zorg, wonen en begeleiding geboden aan personen met een psychische aandoening (huidige ZP GGZ categorie C). Het gaat hierbij om personen bij

¹² <http://wetten.overheid.nl/BWBR0018450>

¹³ <https://www.dwangindezorg.nl/>

¹⁴ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005700/2018-08-01>

wie op participatie gerichte ondersteuning vanuit een beschermende woonomgeving centraal staat. Beschermd wonen is, net als de maatschappelijke opvang, landelijk toegankelijk. Burgers kunnen zich dus ook tot andere gemeenten wenden voor opvang en beschermd wonen. Een cliënt die vanuit een beschermd wonen locatie zelfstandig gaat wonen, is vrij de eigen woonplaats te kiezen, maar is daarin wel afhankelijk van het woningaanbod in de gekozen woonplaats. De gemeente kan bij het onderzoek ten behoeve van indicatiestelling een advies geven over de woonplaats waar de cliënt de beste zorgbinding heeft.

Andere voorzieningen komen terug in de Zorgverzekeringswet¹⁵ (Zvw) of de Wet langdurige zorg¹⁶ (Wlz). De laatste richt zich op de complexe en intensieve 24-uurszorg.

Wet forensische zorg

De wet forensische zorg (FZ) is per 1-1-2019 van kracht. Deze wet regelt de zorg in het kader van een strafrechtelijke titel. De wet moet ervoor zorgen dat patiënten op de juiste plek terecht komen en de juiste zorg krijgen.

De wet FZ maakt het mogelijk om gedetineerden die daarvoor op grond van een indicatiestelling in aanmerking komen te laten behandelen voor hun problematiek. Ook gedurende (extramurale) detentie kan er behoefte bestaan aan zorg die niet uit te stellen is tot na detentie. Voor deze gevallen koopt de Divisie Forensische Zorg (DForZo) van DJI bij het ministerie van Justitie en Veiligheid zorg in. Dit betreft zowel ambulante zorg als klinische zorg. Het gaat hier niet om somatische zorg. De verantwoordelijkheid voor de indicatiestelling van deze zorg tijdens detentie is op grond van het interimbesluit forensische zorg belegd bij het Psycho Medisch Overleg (PMO).

In een aantal gevallen is reeds voor de detentie sprake van forensische zorg in het kader van een bijzondere voorwaarde bij een eerder opgelegd vonnis. In het multidisciplinair overleg bespreken reclassering, casemanager en PMO of de bestaande indicatiestelling nog actueel is of dat herindicatie moet plaatsvinden op grond van de gewijzigde omstandigheden tijdens de nieuwe detentieperiode.

Ambulante zorg wordt geboden door (GGZ) zorgaanbieders in de penitentiaire inrichting, of daarbuiten wanneer het gaat om extramurale detentie. Indien de zorgbehoefte groter is, kan een gedetineerde worden uitgeplaatst naar een klinische zorgvoorziening in de forensische geestelijke gezondheidszorg (ggz). In sommige gevallen is het niet mogelijk om een gedetineerde naar de forensisch klinische ggz te plaatsen, bijvoorbeeld vanuit een veiligheidsoogpunt. In deze gevallen kan een gedetineerde worden overgeplaatst naar een Penitentiair Psychiatrisch Centrum (PPC). Er wordt primair aandacht besteed aan de zorgvraag van de gedetineerde, met als algemeen doel het terugdringen van de kansen op recidive.

Voorwaarde voor het bieden van zorg ingekocht door DForZo is een strafrechtelijke titel waarin zorg is opgenomen. Na het eindigen van de strafrechtelijke titel komt de verantwoordelijkheid voor het bieden van zorg terecht bij zorgverzekeraars en/of gemeenten. De reclassering houdt toezicht op deze voorwaarden en dient tijdig en samen af te stemmen met de behandelinstelling en gemeente over gewenste vervolgzorg.

Wet Langdurige zorg

De Wet langdurige zorg (Wlz) regelt zware, intensieve zorg voor kwetsbare ouderen, mensen met een handicap en mensen met een psychische aandoening. Het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) beoordeelt of iemand die intensieve zorg of toezicht nodig heeft in aanmerking komt voor zorg vanuit de Wlz. Voor hen geeft het CIZ een zogeheten Wlz-indicatie af. Dit is een besluit waarin staat dat iemand recht heeft op langdurige zorg. Met een Wlz-indicatie krijgt iemand in een zorginstelling alle begeleiding en zorg die hij nodig heeft, zoals verpleging en verzorging.

¹⁵ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0018450/2019-01-01>

¹⁶ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035917/2019-01-01>

Jeugdwet

Bij jongeren tussen de 18 en 23 jaar kan het jeugdstrafrecht¹⁷ van toepassing zijn. Dat is vastgelegd in het Adolescentenstrafrecht dat in april 2014 in werking is getreden. Als met de strafrechtelijke titel zorg als bijzondere voorwaarde wordt gesteld wordt dit automatisch jeugdhulp en verloopt het zorgtraject zoals bepaald in de Jeugdwet¹⁸ artikel 6.

Zodra jeugdhulp ingezet wordt, wordt er samen met de jongere in de JJI een hulpverleningsplan opgesteld. Het hulpverleningsplan bevat een omschrijving van de voorwaarden en het toezicht daarop en van de jeugdhulp die zal worden ingezet teneinde opgroei- en opvoedproblemen te verminderen, te stabiliseren, op te heffen of om te gaan met de opgroei- en opvoedproblemen. Het plan wordt opgesteld door de jeugdhulpaanbieder die de jeugdhulp opgenomen in de voorwaarden zal bieden en de jeugdhulpaanbieder die bereid is de jeugdige op te nemen in een gesloten accommodatie.

Wet- en regelgeving sociaal netwerk

Penitentiaire Beginselenwet (Pbw)

In de Penitentiaire Beginselenwet¹⁹ (Pbw) is geregeld dat gedetineerden post kunnen verzenden en ontvangen en dat deze m.u.v. specifieke gevallen gecontroleerd mag worden. Ook telefoneren is toegestaan en gesprekken kunnen worden afgeluisterd.

Gedetineerden mogen bezoek ontvangen. Het aantal bezoeken en gasten is per regime verschillend, evenals de mate van toezicht. Het ambtelijk bezoek van gemeenten, reclassering en andere samenwerkingspartners in het kader van de re-integratie van de (ex-) gedetineerde burger kan plaatsvinden in afstemming met de casemanager. De directeur van de PI kan regels stellen t.a.v. het bezoek op grond van de veiligheid. Bezoekers dienen zich te legitimeren en worden onderzocht op de aanwezigheid van voorwerpen die een gevaar kunnen opleveren voor de veiligheid in de inrichting.

Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015)

In veel gemeenten is een Wmo loket, een (sociaal)wijkteam en/of een jeugdteam aanwezig voor hulpvragen op het vlak van het sociaal netwerk. Wanneer de burger niet kan terugvallen op hulp van een eigen netwerk, kan de gemeente ondersteuning bieden op basis van de Wmo²⁰. Dat kan bijvoorbeeld gaan om vormen van begeleiding of hulp die in de meeste gevallen via het netwerk worden geregeld. Het is een aanvulling op wat de burger zelf kan en familie, vrienden en burens kunnen doen. De burger kan ook hulp krijgen bij het versterken van het sociaal netwerk.

Jeugdwet

Gemeenten hebben een jeugdhulpplicht. In de Jeugdwet staat dat de gemeente verantwoordelijk is voor jeugdhulp en de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering. Gemeenten moeten zich richten op:

- het probleemoplossend vermogen versterken van kinderen en jongeren, hun ouders en sociale omgeving;
- de opvoedcapaciteiten bevorderen van de ouders en de sociale omgeving;
- preventie en vroegsignalering;
- het tijdig bieden van de juiste hulp op maat;

¹⁷ <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-encontact/Rechtsgebieden/Strafrecht/Procedures/paginas/jeugdstrafrecht.aspx>

¹⁸ https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2018-08-01#Hoofdstuk6_Paragraaf6.1_Artikel6.1.4

¹⁹ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0009709/2019-01-01>

²⁰ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035362/2018-11-17>

- effectieve en efficiënte samenwerking rond gezinnen.

De verantwoordelijkheid van de gemeenten bestaat onder meer uit:

1. het versterken van het opvoedkundig klimaat in gezinnen, wijken, buurten, scholen en kinderopvang;
2. het voorzien in een kwalitatief en kwantitatief toereikend aanbod van jeugdhulp;
3. het adviseren over en het bepalen en inzetten van de aangewezen vorm van jeugdhulp;
4. het adviseren van professionals met zorgen over een kind;
5. het adviseren van kinderen en jongeren met vragen en problemen;
6. het doen van een verzoek tot onderzoek bij de Raad voor de Kinderbescherming als een kindbeschermingsmaatregel nodig is;
7. het compenseren van beperkingen in de zelfredzaamheid en de maatschappelijke participatie van kinderen en jongeren;
8. het voorzien in een toereikend aanbod van gecertificeerde instellingen;
9. het voorzien in maatregelen om kindermishandeling te voorkomen.

Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Kinderen moeten bij hun ouders kunnen wonen en opgroeien. Als dit niet mogelijk is (vanwege o.a. detentie), moet het kind in ieder geval contact kunnen (onder)houden met de ouders, mits dit in het belang is van het kind.

Bijlage III Begrippen en netwerkpartners.

Dit hoofdstuk geeft een toelichting op begrippen en netwerkpartners die relevant zijn voor het re-integratietraject van ex-gedetineerde burgers.

Afdeling Detentie en Re-integratie

Elke penitentiaire inrichting (PI) heeft een afdeling Detentie & Re-integratie (D&R). De casemanager van de afdeling D&R voert in afstemming met de reclassering en gemeenten de regie op de uitvoering van het detentie & re-integratie-plan (D&R-plan) van de gedetineerde burger. Naast de casemanager, bestaat de afdeling D&R uit een backoffice en een frontoffice. De backoffice functioneert als administratieve en logistieke ondersteuning van de casemanager. De frontoffice werkt voor meerdere PI's in een samenwerkingsverband als help- en servicedesk ten behoeve van gemeenten en netwerkpartners, verwerkt/verstreekt informatie en kan bij specifieke vragen doorverwijzen naar de juiste casemanager.

Basis- en Plusprogramma

Om gedetineerden te motiveren zich actief in te zetten voor hun re-integratie kunnen zij door goed gedrag vrijheden, extra activiteiten en faciliteiten verdienen. Het gevangeniswezen hanteert daarvoor het systeem van promoveren en degraderen om wenselijk gedrag tijdens detentie te stimuleren en om gedetineerde burgers te motiveren om zelf actief te werken aan de eigen re-integratie.

Gedetineerden starten in het basisprogramma, dat bestaat uit een dagprogramma zoals beschreven in de Penitentiaire Beginselenwet. Dit dagprogramma bestaat uit het minimale aantal uren arbeid, luchten, sport, bezoek, etc. Als gedetineerden minimaal zes weken gewenst gedrag laten zien en op een goede manier werken aan een terugkeer naar de maatschappij, kunnen zij promoveren naar een zogenaamd plusprogramma met meer activiteiten en vrijheden. Het Multi Disciplinair Overleg (MDO) beslist of gedetineerden promoveren naar het plusprogramma of degraderen naar het basisprogramma.

Zelfmelders, gedetineerden die zichzelf na een oproep thuis melden bij de inrichting om een gevangenisstraf uit te zitten, starten direct in het plusprogramma. Het plusprogramma kent meer vrijheden, faciliteiten en (re-integratie)activiteiten, waaronder een avond- en weekendprogramma, en extra bezoek. Promotie naar een plusprogramma is een voorwaarde voor detentiefasering. Het gedrag van de gedetineerde wordt meegewogen in de beoordeling over het verlenen van vrijheden als het re-integratieverlof, penitentiair programma of voorwaardelijke invrijheidstelling.

Bij ongewenst of ontoelaatbaar gedrag, wordt de gedetineerde gedegradeerd naar het basisprogramma of wordt promotie naar het plusprogramma uitgesteld. Gedetineerden worden door het personeel aangemoedigd en gestimuleerd om aan hun re-integratiedoelen te werken en positief gedrag te laten zien.

Detentie- en re-integratieplan (D&R-plan)

Voor iedere gedetineerde wordt in samenspraak tussen gevangeniswezen, gemeente en reclassering een individueel D&R-plan opgesteld dat aansluit op de cognitieve en fysieke mogelijkheden van de gedetineerde. In het Detentie & Re-integratie (D&R)-plan staan concrete gedrags- en re-integratiedoelen en acties. Het is de basis voor de invulling van het Detentie en Re-integratietraject. In het D&R-plan wordt invulling gegeven aan de onderdelen zorg en begeleiding, veiligheid en beveiliging en re-integratie en resocialisatie.

Het D&R-plan bestaat niet alleen uit hulpvragen op gebied van re-integratie, maar ook uit informatie over motiverende onderdelen, onderwijs, re-integratietrainingen, arbeid, zorg en gedragsinterventies. Na de screening van een gedetineerde wordt er een concept D&R-plan opgesteld (op basis van observatie, informatie uit eigen bronnen en van netwerkpartners). Dit concept wordt besproken met de gedetineerde en wordt daarna in het Multidisciplinair Overleg (MDO) vastgesteld. Het is een actief werkdocument dat indien nodig wordt aangevuld en bijgesteld.

Driehoeksoverleg

De politie staat onder duaal gezag: voor de handhaving van de openbare orde en voor de hulpverlening ligt het gezag bij de burgemeester en voor de strafrechtelijke handhaving ligt het gezag bij de officier van justitie. De Politiewet 2012 verplicht de burgemeester en de officier van justitie periodiek overleg te voeren met het hoofd van het territoriale onderdeel van de regionale eenheid binnen welk grondgebied de gemeente geheel of ten dele valt, zo nodig met de politiechef van een regionale eenheid. Dit is de lokale gezagsdriehoek die in de praktijk meestal de vorm krijgt op het niveau van de basiseenheid van de politie waarin de gezamenlijke burgemeesters met de officier en de districtsleiding overleggen. Hoewel het niet in de wet is opgenomen, is de burgemeester meestal de voorzitter van het driehoeksoverleg. In het overleg maken de betrokkenen afspraken over de taakuitvoering en de inzet van de politie. Dit gebeurt op basis van de doelen, die de gemeenteraad eens in de vier jaar voor de veiligheid in de gemeente heeft vastgesteld. Ook komt het beleid ten aanzien van de taakuitvoering ter tafel. Het overleg beperkt zich niet tot de uitvoering van de politietaak; de burgemeester en de officier van justitie maken er afspraken over lokale prioriteiten en criminaliteitsbestrijding.

Justitiële Interventies

Justitiële interventies zijn trainingen, die de reclassering kan inzetten om een bijdrage te leveren aan het terugdringen van recidive. Hierbij kan worden gedacht aan een cognitieve vaardigheidstraining (Cova; ook voor licht verstandelijke beperkten), arbeidsvaardigheden, een leefstijltraining of een agressieregulatietraining.

Justid

Binnen het ministerie van Justitie en Veiligheid ondersteunt de dienstverlening van Justid de (primaire) werkprocessen van de ketenpartners. Zij faciliteren daarmee de digitale informatie-uitwisseling in de ketens, zodat de ene hand van Justitie weet wat de andere doet. Tijdige, juiste en volledige informatie voor de ketenpartners maakt rechtspleging effectiever en efficiënter wat uiteindelijk bijdraagt aan een veilige en rechtvaardige samenleving. Zij beheren onder meer JDS (het justitieel documentatiesysteem) en Injus (Informatieportaal Justitiabelen) via welk systeem de BIJ-meldingen aan de burgemeester worden gedaan (Bestuurlijke Informatie Justitiabelen, zie paragraaf 2.6).

Injus

Het informatieportaal Justitiabelen van Justid. Gemeenten ontvangen via Injus de melding begin/einde detentie en het informatieblad voor gemeenten over de basisvoorwaarden.

Integrale Intake

De netwerkpartners, met name reclassering en gemeenten, worden in staat gesteld om bij de Integrale Intake in de penitentiaire inrichting aan te sluiten om onderling informatie uit te wisselen, maar ook om direct bij aanvang van de detentie na te denken over het traject van de gedetineerde. De intake van de gedetineerden gebeurt op een centrale plek in de penitentiaire inrichting. De gedetineerden worden groepsgewijs voorgelicht over de gang van zaken in de PI en het werken aan re-integratie. Tijdens de voorlichting wordt de gepersonaliseerde 'mijn re-integratiemap' uitgereikt. In deze

map zijn (persoons)gegevens (zoals BSN nummer, wachtwoord RIC, naam van de eigen casemanager) opgenomen. Deze kan worden aangevuld met bijvoorbeeld zijn/haar CJIB overzicht, diploma's en detentieverklaring. 'Mijn re-integratiemap' biedt ook een naslagwerk m.b.t. mogelijkheden en handige tips voor de gedetineerden bij re-integratie.

Na de voorlichting wordt de Taalmeter en de Reflector afgenomen. Indien uit de Taalmeter komt dat het taalniveau (te) laag is, wordt direct een afspraak ingepland bij onderwijs (of vindt een aanmelding plaats bij onderwijs). De Reflector is een digitale vragenlijst met vragen over de persoonlijke situatie. Het biedt input voor het overleg tussen de PI, gemeenten en reclassering. Tevens geeft het de gedetineerde handvatten om over zichzelf na te denken en bewust te worden van de kansen en mogelijkheden die er voor hem zijn. Het bespreken van de resultaten van de reflector moet de gedetineerde motiveren om stappen te zetten naar een goede re-integratie.

Daarna volgt meteen de intake met de casemanager. De casemanager screent de gedetineerde op evt. aanwezige problemen op de vijf basisvoorwaarden en het sociaal netwerk en stelt de gemeente van de ondersteuningsbehoefte op de hoogte via het informatieblad.

De casemanager bekijkt, mede op basis van de screening, welke acties direct ingezet moeten worden (bijvoorbeeld het maken van een afspraak met een externe partner in het kader van behoud van woonruimte of schuldhulpverlening).

Wanneer er een vermoeden is van een licht verstandelijke beperking (bijvoorbeeld op basis van de taalmeter of observatie) wordt een SCIL afgenomen.

Penitentiair programma (PP)

Het penitentiair programma laat gedetineerden geleidelijk wennen aan de terugkeer in de samenleving. Gevangenen kunnen het laatste gedeelte van hun gevangenisstraf buiten de PI doorbrengen. Ze worden dan wel in hun vrijheid beperkt en er vindt toezicht plaats, omdat de straf nog niet is afgelopen.

Deelnemers aan het programma moeten als voorwaarde bij het PP meewerken aan een aantal activiteiten, zoals bijvoorbeeld een arbeidstraject of behandeling van een psychische stoornis of verslaving.

Gedetineerden kunnen tijdens deze extramurale fase op grond van de Participatiewet in aanmerking komen voor een uitkering.

Om mee te mogen doen aan het penitentiair programma moeten gedetineerden:

- veroordeeld zijn tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf van minstens zes maanden;
- nog minstens vier weken en hoogstens een jaar hun straf uitzitten;

Plaatsing

Het Gevangeniswezen plaatst preventief gehechten zoveel mogelijk in het arrondissement van vervolging en veroordeelde gedetineerden zoveel mogelijk in het arrondissement van herkomst of een aanpalend arrondissement. Gedetineerden worden regionaal geplaatst, mits de landelijke capaciteit dit toelaat. Ook moet rekening gehouden worden met plaatsing in bepaalde regimes, die landelijk (terroristenafdeling bijv.) of in een beperkt aantal inrichtingen (vrouwen, zelfmelders bijv.) zijn gevestigd.

Reclasseringsadvies

Op verzoek van de officier van justitie, de rechter of DJI stelt de reclassering een advies op maat op. Dit advies is gestoeld op een risicoanalyse van de criminogene en beschermende factoren die aanleiding hebben gegeven tot het delictgedrag en de aanknopingspunten om dit gedrag te beïnvloeden. Met een risicotaxatie-instrument wordt de kans op recidive vastgesteld en meegenomen in een plan van aanpak ter voorkoming van recidive. De reclassering betreft gemeenten en het gevangeniswezen bij het opstellen van het adviesrapport.

Re-integratieactiviteiten

De detentietijd is een periode waarin gedetineerden moeten werken aan een succesvolle terugkeer in de samenleving. Ter ondersteuning hiervan biedt het gevangeniswezen in samenspraak met gemeenten en reclassering gedetineerden de mogelijkheid om in de PI voorlichting en trainingen te volgen die bijdragen aan een succesvolle re-integratie en daarmee aan het terugdringen van recidive. Ook voor kortverblijvenden wordt inspanning gepleegd om de basisvoorwaarden op orde te krijgen en waar mogelijk trajecten met gemeenten op te starten of te continueren.

De volgende re-integratietrainingen of voorlichtingen worden aangeboden:

- 1) de basistraining re-integratie 'Aan de Bak' helpt gedetineerden de eerste stap naar positieve verandering te zetten. De gedetineerde schrijft tijdens deze training aan zijn persoonlijk re-integratieplan waarin hij vastlegt waar hij aan wil werken en welke overige re-integratieactiviteiten hij nog wil verrichten;
- 2) de woontraining, die gedetineerden op weg helpt met het vinden van een huis, het behouden hiervan en het zijn van een goede bewoner en fijne buurman;
- 3) de budgetteringstraining, die de gedetineerde leert hoe hij moet budgetteren en met geld om moet gaan, zodat de schulden worden teruggedrongen of in elk geval niet oplopen;
- 4) de training 'werk en inkomen' die een gedetineerde leert wat voor werk je kunt doen, hoe je vacatures selecteert, hoe je solliciteert en je als een goed werknemer gedraagt;
- 5) de training 'sociaal netwerk en relaties' die gedetineerden helpt bij het in kaart brengen van hun sociale netwerk en hun leert hoe je dit gezond maakt en onderhoudt;
- 6) de module 'doe effe gezond' waarin persoonlijke hygiëne en een gezonde levensstijl centraal staat;
- 7) overige interventies of trainingen door PI's, gemeenten, reclassering, vrijwilligersorganisaties of andere netwerkpartners die lokaal worden aangeboden.

De genoemde re-integratieactiviteiten kunnen alleen gevolgd worden binnen het plusprogramma.

Re-integratiecentrum

In elke PI bevindt zich een Re-Integratie Centrum (RIC) waar de gedetineerde zich kan voorbereiden op zijn re-integratie. Het RIC is een aparte ruimte in de PI waar gedetineerden met ondersteuning van vrijwilligers, stagiaires en medewerkers terecht kunnen om zelf te werken aan praktische zaken met betrekking tot de basisvoorwaarden en daarmee aan hun re-integratie. De gedetineerde kan contact zoeken met de gemeente, woningcorporaties, werkgevers, opleidingen, etc. Voor een gemeente is het via een RIC gemakkelijk om contact te leggen met de gedetineerde. In het RIC wordt een beroep gedaan op de zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de gedetineerde ten. Gedetineerden die dat niet kunnen, krijgen ondersteuning van medewerkers of vrijwilligers in de PI.

Risicoscreener

De Risicoscreener Geweld is een instrument dat risico's op geweld zowel 'binnen' als de eerste periode 'buiten' (bij vrijheden of ontslag) in beeld brengt, zonder dat daarvoor een beoordeling van gedragsdeskundigen noodzakelijk is. DJI heeft de risicoscreener ontwikkeld in nauwe samenwerking met de wetenschap en de reclassering. De risicoscreener biedt handvatten voor besluitvorming over verlening van interne en externe vrijheden en bevordering van de interne en externe veiligheid en geeft ook voeding aan het D&R-plan.

Samenwerking met netwerkpartners

Om de samenwerking met netwerkpartners te bevorderen, zijn negen 'samenwerkingsverbanden ketensamenwerking' binnen het Gevangeniswezen ingericht. Elk samenwerkingsverband bestaat uit twee tot vier PI's. De vestigingsdirecteuren zijn verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de regionale samenwerking met gemeenten en reclasseringsorganisaties op bestuurlijk niveau en het onderhoud van de

contacten in de regio gericht op samenwerking met de netwerkpartners. Zij worden daarbij ondersteund door staffunctionarissen Ketensamenwerking.

Plaatsvervangend vestigingsdirecteuren D&R en Hoofden D&R dragen er zorg voor dat het samenwerkingsproces met netwerkpartners binnen de PI wordt vormgegeven.

Casemanagers hebben tijdens de detentie de (proces) regie op het verloop van het D&R proces en stemmen namens DJI af met de netwerkpartners.

Screening

Binnen uiterlijk tien werkdagen na aanvang van detentie screent de casemanager, mede op basis van informatie van de reclassering en de gemeente de gedetineerde op de basisvoorwaarden en het sociale netwerk. De screening richt zich op veiligheids- en zorgrisico's, situatie en problematiek van de gedetineerde (zie verder Integrale intake en D&R-plan).

Afstemming netwerkpartners

Binnen uiterlijk vier weken na binnenkomst stemmen DJI, reclassering en gemeenten samen met de gedetineerde tijdens het trajectgesprek samen af over welk D&R-traject wordt doorlopen, wie welke taken daarin op zich neemt, wie de regie voert over de re-integratie-activiteiten en hoe de voortgang wordt gemonitord.

MDO

In het zeswekelijks Multi Disciplinair Overleg (MDO) of het TBO bij ISD wordt de voortgang van het D&R-traject besproken.

Verstrekking van gegevens

Gemeenten worden altijd automatisch geïnformeerd over de begin- en einddatum van een detentie en over de locatie van de vrijheidsbeneming. Er wordt geen onderscheid gemaakt naar de duur van de vrijheidsbeneming. De behoefte aan hulp en ondersteuning van gedetineerden is afhankelijk van de persoon en is slechts in beperkte mate afhankelijk van de duur en aard van de vrijheidsbeneming. Voor het krijgen van de meldingen van de begin- en einddatum van detentie dienen gemeenten zich aan te melden bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Bij deze aanmelding wordt vereist dat in de gemeente beleid is opgesteld over de invulling door de gemeenten van haar ondersteunende en coördinerende rol bij de re-integratie van de gedetineerde.

Deze meldingen worden voor alle gedetineerden gedaan. Onder detentie valt niet alleen een onherroepelijke vrijheidsstraf, maar ook een voorlopige hechtenis van verdachten en vervangende hechtenis en gijzeling van veroordeelden die niet (volledig) hebben voldaan aan een door de rechter opgelegde taakstraf of geldboete.

Bij aanvang van detentie wordt tussen gedetineerde, DJI, gemeenten en reclassering afgestemd welk re-integratietraject passend is en wie welke taken en verantwoordelijkheden daarin op zich neemt. Het gevangeniswezen verstrekt gegevens aan de gemeente over de behoefte aan hulp en ondersteuning van een gedetineerde op het terrein van de basisvoorwaarden voor re-integratie. Bij de informatie-uitwisseling gelden de eisen van doelmatigheid, proportionaliteit en subsidiariteit.

De PI's en de gemeenten hebben vaste aanspreekpunten voor de afstemming van de re-integratie activiteiten van (ex-)gedetineerde burgers. In de PI is dit een casemanager. De gemeentelijke coördinator nazorg is vanuit de gemeente verantwoordelijk voor de coördinatie van de re-integratie van (ex-)gedetineerde burgers.

Artikel 20d Penitentiaire maatregel bepaalt welke gegevens over de basisvoorwaarden mogen worden gedeeld tussen reclassering DJI en gemeente. Deze wettelijke grondslag is per 1 juli 2021 van kracht. Dit artikel is uitgewerkt in de Handreiking over gegevensdeling tussen DJI, de reclassering en de gemeenten. Je vindt er ook goede voorbeelden van lokale samenwerking rond re-integratie ([Re-integratie ex-gedetineerden | VNG](#)).

Binnen het traject Uitwisseling Persoonsgegevens en Privacy (UPP) van het programma Sociaal Domein werken het Rijk, gemeenten en ketenpartners samen om knelpunten rondom de gegevensuitwisseling en privacy aan te pakken. De initiatieven van het traject UPP en de ontwikkeling van juridische kaders, geven de betrokken medewerkers van DJI en gemeenten - op termijn - een duidelijk en doeltreffend kader om met gedetineerden te werken aan een goede re-integratie.

Werkstraffen

Een werkstraf is het moeten uitvoeren van maximaal 240 uur (binnen een jaar) onbetaald en zinvol werk. Een werkstraf is een hoofdstraf. Wanneer sprake is van onvoldoende uitvoering van de werkstraf, kan de veroordeelde alsnog worden ingesloten door middel van vervangende hechtenis, na een beslissing van de rechter.

Zorg- en veiligheidshuizen

In het midden van de jaren '90 ontstond lokaal/regionaal een nauwere samenwerking tussen justitiële partners, onder de vlag van 'Justitie in de Buurt'. Al gauw werd deze samenwerking verbreed naar gemeenten en zorg- en hulpverleningsinstanties. Dit leidde tot het eerste Veiligheidshuis in Tilburg in 2002. Naarmate de gemeente een grotere rol kreeg in het integrale veiligheidsbeleid, is bij veel Veiligheidshuizen een verschuiving opgetreden zodanig dat de regie overging van het OM naar de gemeente. In het landelijk kader Veiligheidshuizen (2013) is de regie formeel neergelegd bij gemeenten. Vanaf 2014 is dit ook landelijk tot uitdrukking gebracht: de VNG is voorzitter van de landelijke stuurgroep veiligheidshuizen. Het Zorg- en veiligheidshuis is een netwerksamenwerking tussen straf-, zorg- en gemeentelijke partners, waarin zij onder regie van de gemeente komen tot een keten overstijgende aanpak van complexe persoons-, systeem- en gebiedsgerichte problematiek. Complexe problemen zijn die problemen die binnen één keten, of binnen bestaande reguliere samenwerkingsverbanden, veelal niet effectief kunnen worden aangepakt zonder nadere afstemming en samenwerking tussen ketenpartners.

De doelstelling van de samenwerking in Veiligheidshuizen is het (gezamenlijk) bijdragen aan een maatschappelijke opgave:

Veiligheidsbeleving als onderdeel van het integrale veiligheidsbeleid: door bij complexe domein overstijgende problematiek gezamenlijk als ketenpartners plan van aanpak opstellen om te komen tot het voorkomen en verminderen van recidive, (ernstige) overlast, criminaliteit en maatschappelijke uitval bij complexe problemen.

Op dit moment zijn er 33 Veiligheidshuizen in Nederland. Zij nemen geen casuïstiek of verantwoordelijkheden van bestaande partners over, maar verbinden deze partners in een keten overstijgende aanpak. Meer informatie over de Veiligheidshuizen op:

www.veiligheidshuizen.nl

Voorwaardelijke invrijheidstelling (v.i.)

De Wet Straffen en Beschermen (per 1 juli 2021 van kracht) verandert de regels rond de v.i. De v.i. wordt niet meer automatisch verleend en de gedetineerde moet de VI 'verdienen' met goed gedrag. Bovendien maximeert het wetsvoorstel de v.i. op twee jaar.

Veelvoorkomende criminaliteit (ZSM)

Veelvoorkomende criminaliteit als (winkel)diefstal, vernieling, licht uitgaansgeweld of verduistering zorgt voor veel overlast en vraagt om een daadkrachtig en afgewogen optreden. Daarvoor is de ZSM-aanpak bedoeld. De essentie is dat in elke zaak maatwerk wordt geleverd via een aanpak die recht doet aan de belangen van de dader, het slachtoffer en de maatschappij. Daarbij is snelheid een belangrijk element; daders en slachtoffers weten snel waar ze aan toe zijn. OM, politie, de reclassering, de Raad voor de Kinderbescherming, Slachtofferhulp Nederland en Halt werken samen en gelijktijdig aan een zaak. Wanneer alle relevante informatie beschikbaar is, kan de juiste beslissing worden genomen en kan het beste traject voor dader en slachtoffer worden gekozen.

Bijlage IV Lijst van afkortingen

art.	(wets)artikel
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AVZ	Actiecentrum Veiligheid en Zorg
BGG	beschrijving getoond gedrag
BIJ	Bestuurlijke Informatievoorziening Justitiabelen
BKR	Bureau Krediet Registratie
BRP	Basisregistratie Personen
BSN	Burger Service Nummer
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CJIB	Centraal Justitieel Incasso Bureau
CVv.i.	Centrale Voorziening voorwaardelijke invrijheidstelling
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
3RO	De drie reclasseringsorganisaties: Reclassering Nederland (RN), Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) en Stichting Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering
D&R-plan	Detentie en re-integratieplan
DV&O	Dienst Vervoer & Ondersteuning
FZ	Forensische zorg
GCN	Gemeentelijke coördinator nazorg
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
HvB	Huis van Bewaring
ID	Identiteitsbewijs
IDV	Informatiepunt detentieverloop
ISD	Inrichting stelselmatige daders
Injus	Informatieportaal Justitiabelen van Justid
JenV	Ministerie van Justitie en Veiligheid
LVB	Licht verstandelijke beperking
MDO	Multidisciplinair overleg
NIK	Nederlandse identiteitskaart
OM	Openbaar Ministerie
PBW	Penitentiair beginselenwet
PI	Penitentiaire Inrichting
PIJ	Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen
PMO	Psycho-medisch overleg
PP	Penitentiair programma
RC	Rechter-commissaris
Ribw	Regionale instelling voor beschermd wonen
RISC	Recidive Inschattings Schalen
RIC	Re-integratiecentrum
SBB	Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
SCIL	Screener op licht verstandelijke beperking
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TBS	Terbeschikkingstelling van overheidswege
TULP	TenUitvoerLegging Persoonsgebonden straffen
UWV	Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen
VD	Vestigingsdirecteur van een PI

VI	Voorwaardelijke Invrijheidstelling
VNG	Vereniging van Nederlandse gemeenten
VOG	Verklaring omtrent gedrag
Wet Bopz	Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen
Wlz	Wet langdurige zorg
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
Wfz	Wet forensische zorg
Wgs	Wet gemeentelijke schuldhulpverlening
Wsnp	Wet schuldsanering natuurlijke personen
Zvw	Zorgverzekeringswet

Bijlage VI Procesplaat en infographic

LEVENSLIOP



MET TITEL

#Penitentiair Programma
#extramurale fase ISD
#art. 43.3
#re-integratieverlof

Voort-
zetting
D&R
plan

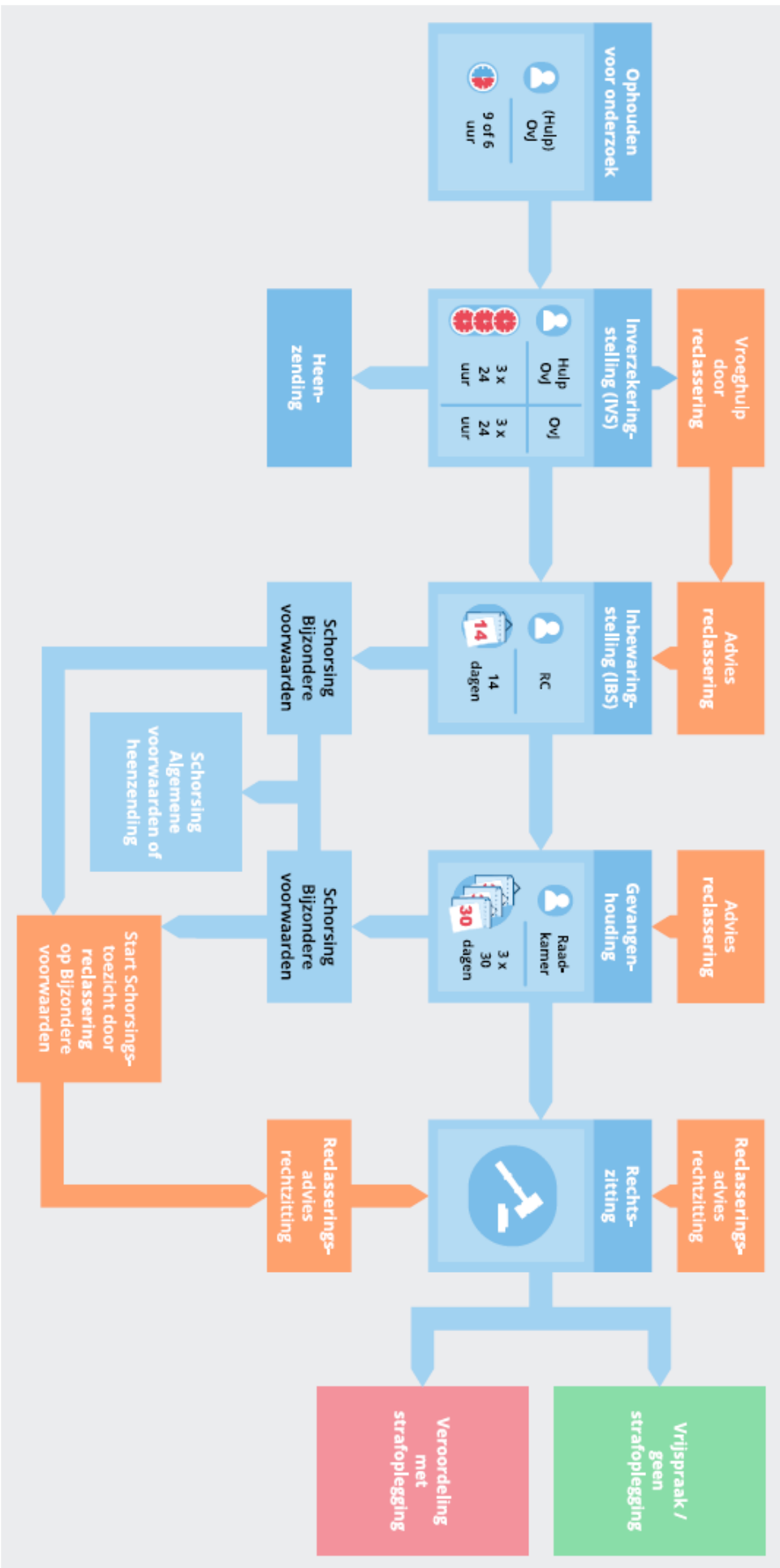
Recl.
OM
GEM

#voorwaardelijke
invrijheidsstelling
(DJI niet meer
verantwoordelijk)

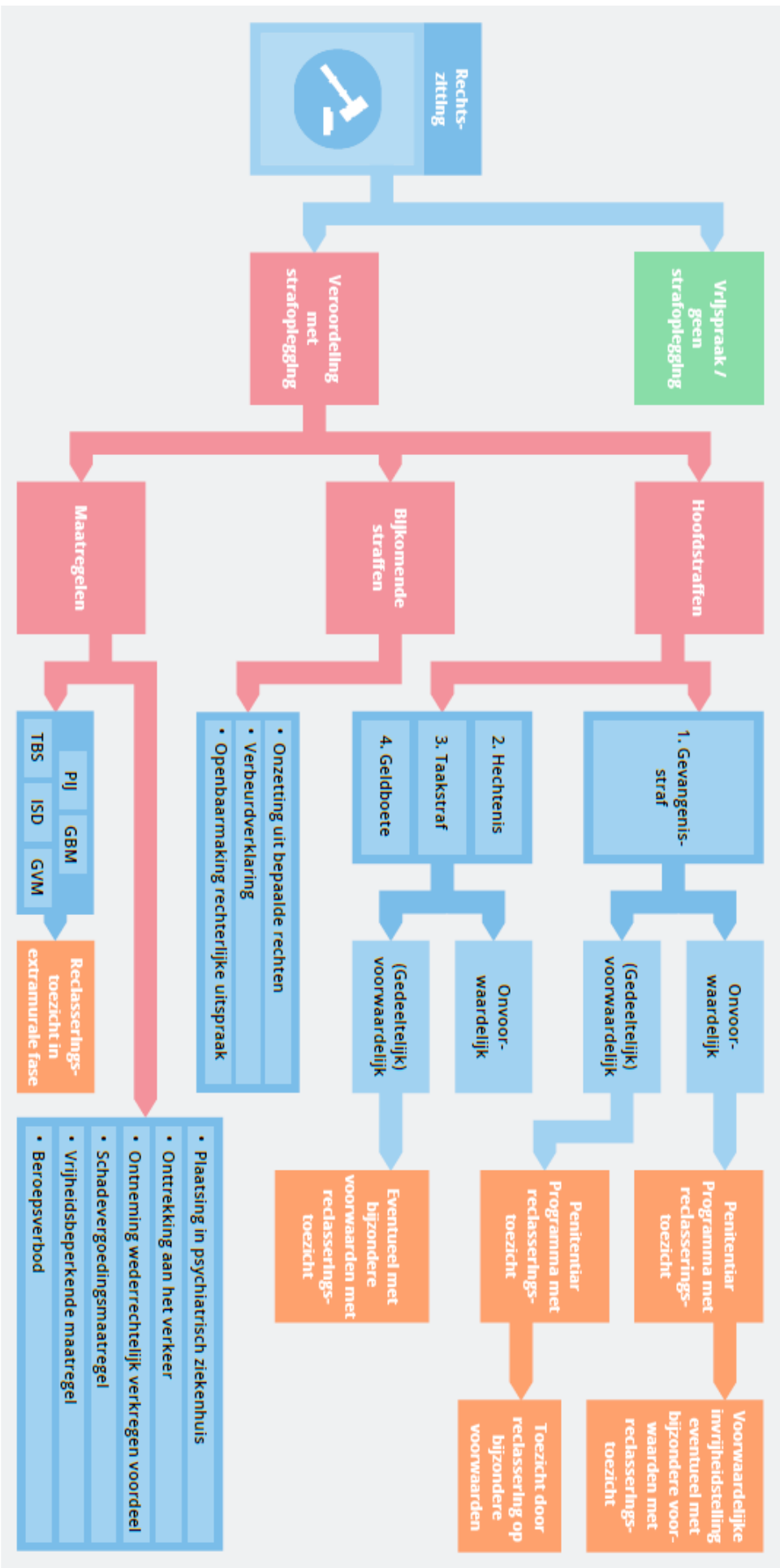


ZONDER TITEL

ZONDER TITEL



Infographic reclassering



Infographic reclassering